

Sociale tilbuds arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse

Helle Bendix Kleif & Anna Amilon

Sociale tilbuds arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse

© VIVE og forfatterne, 2021

e-ISBN: 978-87-7119-985-7

Forsidefoto: Lars Degnbol/VIVE

Projekt: 301865

Finansiering: Socialstyrelsen

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD

Forord

I denne rapport fremlægges resultaterne af en kortlægning af viden om, hvordan fem forskellige sociale tilbudstyper arbejder med at understøtte uddannelse og beskæftigelse blandt voksne med svære psykiske vanskeligheder, voksne i hjemløshed, voksne med et stofmisbrug samt voldsudsatte kvinder. Tilbuddene omfatter servicelovens § 101, § 107, § 108, § 109 og § 110. Kortlægningen er baseret på en litteratursøgning, faginterview samt casestudier. Kortlægningen er bestilt og finansieret af Socialstyrelsens Auditfunktion, under Kontor for Socialtilsyn og National Koordination.

Vi retter en stor tak til de fem medvirkende sociale tilbud samt de forskere og fageksperter, som har stillet deres viden og erfaringer til rådighed.

Vi takker ligeledes ekstern referee på rapporten for kommentarer.

Kortlægningen er gennemført af senioranalytiker, ph.d. Helle Bendix Kleif, der har været projektleder, og seniorforsker Anna Amilon.

Lisbeth Pedersen

Forsknings- og analysechef for VIVE Arbejde og Ældre

2021

Indhold

Sammenfatning	5
Undersøgelhedsdesign og metode	5
Potentialer for, hvordan borgerens uddannelse og beskæftigelse kan understøttes	5
Erfaringer fra fem sociale tilbud.....	6
1 Indledning.....	9
1.1 Formål	9
1.2 Baggrund	10
1.3 Begrebsmæssige afgrænsninger	10
1.4 Til rapportens læser.....	13
2 Sammenfatning af vidensgrundlag	14
2.1 Litteratur	14
2.2 Kvalitative ekspertinterview.....	15
2.3 Potentialer for, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgeres uddannelse og beskæftigelse.....	16
3 Erfaringer med at understøtte borgeres uddannelse og beskæftigelse....	21
3.1 Fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery	21
3.2 At have fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med skabe struktur i hverdagen	26
3.3 At skabe fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med koordination.....	29
4 Metode.....	34
4.1 Litteraturkortlægning.....	34
4.2 Casestudier.....	35
Litteratur	37
Bilag 1 Dokumentation for vidensgrundlag	40

Sammenfatning

Denne rapport kortlægger den aktuelt bedste viden om, hvordan sociale tilbud arbejder med kvalitetsmodellens tema uddannelse og beskæftigelse. Et tema, der omfatter aktivitets- og samværstilbud, forskellige former for særlige uddannelses- og beskæftigelsesaktiviteter samt ordinær uddannelse og beskæftigelse. Undersøgelsen fokuserer på fem tilbudstyper for udsatte voksne. Undersøgelsen bygger på en litteraturkortlægning, ekspertinterview samt case-beskrivelser af sociale tilbuds praktiske arbejde med temaet.

Undersøgelsen er igangsat og finansieret af Socialstyrelsen med det formål at få viden om, hvordan sociale tilbud kan understøtte udsatte voksne i forhold til uddannelse og beskæftigelse. Socialstyrelsen har ønsket særligt fokus på sociale tilbud for voksne med svære psykiske vanskeligheder (§ 107 og § 108), voksne i hjemløshed (§ 110), i stofmisbrug (§ 101) samt voldsudsatte kvinder (§ 109).

Undersøgellesdesign og metode

Undersøgelsen er gennemført ud fra et design, der kombinerer litteraturkortlægning med ekspertinterview i et fælles vidensgrundlag. Herefter er vidensgrundlagets fund søgt eksemplificeret gennem case-beskrivelser af fem sociale tilbud og deres konkrete arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse.

Søgningen efter litteratur har haft til hensigt at identificere alle publikationer, hvori temaet uddannelse og beskæftigelse optræder i sammenhæng med sociale tilbud og deres forskellige målgrupper. Søgningen udfolder temaet i dets fulde bredde og identificerer 10 studier, som alle har fokus på en eller flere af de udvalgte målgrupper og på de nævnte sociale tilbud, og som forholder sig – omend mere sekundært – til temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse.

Syv interview med fageksperter er gennemført som et supplement til litteraturkortlægningen for at opnå en nærmere forståelse for, hvad uddannelse og beskæftigelse er eller kan være inden for rammen af et socialt tilbud.

Endelig udfolder fem case-beskrivelser, baseret på i alt 14 interview med forstandere, faglige ledere og medarbejdere, hvordan sociale tilbud i praksis understøtter temaet uddannelse og beskæftigelse i deres organisering, tilgang og ledelse, medarbejderkompetencer, metodeanvendelse samt aktiviteter og indsatser.

Potentialer for, hvordan borgerens uddannelse og beskæftigelse kan understøttes

De 10 inkluderede studier peger på en række arbejdsmåder og tilgange i tilbuddenes arbejde med målgrupperne, som vurderes potentielt kan understøtte og styrke borgerens mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse. Den viden, der uddrages fra studierne, identificerer ikke lovende praksis (Jensen, Amilon & Jørgensen, 2016) for, hvordan sociale tilbud understøtter borgerens uddannelse og beskæftigelse, men peger

på en række fællestræk i måden, hvorpå sociale tilbud arbejder med temaet. I publikationen taler vi om disse fællestræk som potentialer. De udfoldes under temaerne *recovery*, *struktur* og *koordination* og består eksempelvis i, at et øget fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse integreres i og gøres til en aktiv del af sociale tilbuds arbejde med borgerens recovery. De tre følgende afsnit uddyber kort.

Recovery

Recovery henviser til en praksis, der tager udgangspunkt i den enkelte borgers oplevelser og fokuserer på håb, ønsker og selvbestemmelse med henblik på at leve et meningsfuldt liv.¹

Vidensgrundlaget peger på et potentiale for at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery. Det kan eksempelvis ske ved aktivt og kontinuerligt at bringe temaet ind i samtalen med borgeren, ved at de aktiviteter, som sættes i gang på tilbuddet, er tilpasset borgerens behov og ønsker, og ved at støtte borgeren i at deltage i sammenhænge og fællesskaber, der rækker ud over tilbuddet.

Struktur

Struktur henviser til det at få skabt en hverdag med nogenlunde faste rutiner og aktiviteter.

Vidensgrundlaget beskriver et potentiale for at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen gennem de rammer eller faste rutiner, som sociale tilbud kan tilbyde, gennem synliggørelse af borgerens små skridt hen imod et hverdagsliv og ved at tilbyde konkrete beskæftigelses- og uddannelsesorienterede aktiviteter.

Koordination

Koordination henviser til indsatser og støtte, der går på tværs af fx sociale tilbud, beskæftigelsessystemet, socialforvaltningen og sundhedssystemet.

Vidensgrundlaget viser endelig, at der ligger et potentiale for at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse i de sociale tilbuds arbejde med koordination. De sociale tilbud har en vigtig rolle i at skabe og fastholde muligheder for borgerens deltagelse i uddannelse og beskæftigelse gennem koordinering af indsatser og støtte på tværs af myndigheder. Der er eksempelvis et potentiale for fokus på temaet i en helhedsorienteret udredningspraksis og indsats samt i etablering af formaliserede samarbejdsaftaler der, hvor indsatsen over for borgeren skal løftes i fællesskab.

Erfaringer fra fem sociale tilbud

For at øge den fælles viden om, hvordan et fokus på temaet kan integreres i den daglige praksis på sociale tilbud, og for at fremme udveksling af erfaringer med temaet, har VIVE gennemført interview med medarbejdere og ledere på hver af de fem inkluderede til-

¹ Se eksempelvis: <https://www.psykiatri-regionh.dk/undersogelse-og-behandling/Recovery/Om-recovery/Sider/Fakta-hvad-er-recovery.aspx>

budstyper. Fremstillingen af de sociale tilbuds erfaringer følger de tre potentialer og giver eksempler på, hvordan borgernes muligheder og parathed for uddannelse og beskæftigelse kan understøttes og styrkes gennem fokus på temaet i arbejdet med borgerens recovery, i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen og i de sociale tilbuds arbejde med koordination. Eksemplerne er ikke udtømmende eller repræsentative for sociale tilbuds arbejde med at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse. Hver tilbudstype er repræsenteret ved en enkelt case, hvilket betyder, at den variation, som eksisterer inden for tilbudstyper, ikke afspejles. Forhåbningen er dog, at både sociale tilbud og tilsynskonsulenter vil finde inspiration til arbejdet med og dialogen om temaet uddannelse og beskæftigelse.

1. Skibbyhøj (§ 107, midlertidigt botilbud for unge voksne med betydeligt nedsat psykisk funktionsevne som følge af psykiatriske lidelser)

På Skibbyhøj går man ind i borgernes recovery-fortælling og undersøger, hvad de drømmer om, hvor de tidligere er lykkedes, og hvor knasterne har været. At sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery handler på Skibbyhøj grundlæggende om at lytte til borgerens drømme og ønsker og om at understøtte borgeren i at opbygge en positiv fortælling om sig selv. I samtalen understøttes borgeren i at sætte ord på interesser og behov, og der arbejdes med små konkrete delmål, som borgeren opnår at kunne mestre. Det handler om at bryde ord og aktiviteter ned i små bestanddele og om at træne sociale færdigheder. Ved at træne sociale situationer igen og igen skabes en tryghed og erfaring, som hjælper borgeren, når han eller hun senere i livet står i lignende situationer og skal mestre dem uden eksempelvis at blive ramt af angst. Civilsamfundet og foreningslivet inviteres også indenfor på Skibbyhøj og føder ind i den del af det recovery-orienterede arbejde med temaet om uddannelse og beskæftigelse, der handler om at understøtte borgernes første skridt i retning af at deltage i ikke-institutionaliserede fællesskaber og sammenhænge.

2. Bostedet Aars (§ 108, botilbud til længerevarende ophold for unge og voksne med betydeligt og varigt nedsat fysisk og/eller psykisk funktionsevne)

På Bostedet Aars tager fokus på uddannelse og beskæftigelse bl.a. afsæt i den recovery-orienterede dialog og relationsdannelse med borgerne, der skal understøtte et meningsfyldt og tilfredsstillende liv, sådan som borgeren selv definerer det. Bostedet har implementeret netværksdannelse, der gør op med den tidligere kontaktpersonsordning. Borgerne vælger således deres eget netværk blandt bostedets medarbejdere og ud fra de kompetencer, de hver især besidder. Netværket giver den enkelte medarbejder mere tid med borgeren og dermed større mulighed for at understøtte individuelle aktiviteter og relationsdannelse. Botilbuddet fokuserer på at styrke borgernes selvstændighed og på at understøtte dem i at træffe aktive og bevidste til- og fravalg med udgangspunkt i hjemkommunens bestilling og en løbende revision af de mål og delmål, som er nedskrevet heri. Bostedets arbejde med at stimulere og facilitere borgerens selvbestemmelse afspejler, at arbejdet med at understøtte borgergruppens parathed og muligheder for uddannelse og beskæftigelse i særlig grad fokuserer på samværs- og aktivitetstilbud.

3. Dalhoffsminde (§ 110, forsorgshjem med midlertidigt ophold for hjemløse med sociale problemer)

Dalhoffsminde stiller en grundlæggende ramme til rådighed for de borgere, som tager ophold på stedet, hvor hverdagen er inddelt i arbejdstid og fritid. Der arbejdes også med struktur i hverdagen gennem tilbud om fælles morgenvækning og fælles måltider. Borgerne understøttes bl.a. i forhold til uddannelse og beskæftigelse gennem arbejde i Dalhoffsmindes fem produktionsværksteder. Ambitionen er, at borgerne ved at levere et stykke konkret arbejde oplever at være en del af noget, der er større end dem selv. Den oplevelse bidrager til en indre følelse af at være noget værd, hvilket styrker selvværdet og borgerens oplevelse af, at de små skridt er meningsfulde og betydningsfulde. Dalhoffsminde arbejder også med efterforsorg, hvor borgerne får tilbud om at beholde deres arbejde i værkstedet efter udflytning. Dermed understøttes borgeren både i at fastholde den begyndende hverdagsstruktur og i muligheden for beskæftigelse. I efterforsorgen inddrages borgerens hjemkommune, og en tæt dialog og videndeling mellem Dalhoffsminde og kommunens sagsbehandler gør udflytningsperioden mere stabil.

4. Rusmiddelcenter Randers (§ 101, rådgivnings- og behandlingscenter for unge og voksne med alkohol- og rusmiddelproblemer)

På Rusmiddelcenter Randers er det overordnede fokus at hjælpe den enkelte borger til at blive selvforsørget og leve et liv med uddannelse og arbejde. Bevidstheden om, at rusmiddelbehandling er en del af en større fælles opgave, udspringer af et lokalpolitisk fokus på at nedbryde silotænkning gennem tværfaglig koordination og relationsdannelse, og af en behandlingspraksis, hvor fundamentet beror på brug af validerede metoder og systematisk, manualbaseret udredning. En af måderne at understøtte borgerne i forhold til uddannelse og beskæftigelse handler om at få lavet en behandlingsplan, hvori det er beskrevet, hvilke indsatser der sættes i værk. Rusmiddelcenter Randers har arbejdet aktivt med at forventningsafstemme behandlerens rolle i forhold til indsatsen, at rusmiddelbehandleren ikke er udfører på alle dele, men at de skal vide, hvem de går til for at få hjælp. Det udmønter sig eksempelvis i samarbejdsaftaler med jobcenteret.

5. Krisecenter Odense (§ 109, midlertidigt opholdstilbud til kvinder, der er blevet udsat for vold eller trusler om vold)

Kerneopgaven på Krisecenter Odense er krisehåndtering, at skabe sikkerhed og at etablere tryghed. Men at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse – og gøre det tidligt i kvindens ophold – er også en integreret del af indsatsen. At gå i dialog om uddannelse og beskæftigelse skaber mulighed for at fokusere på noget andet end den akutte krise og de udfordringer, den bringer med sig. Temaet om uddannelse og beskæftigelse repræsenterer en god mulighed for at komme i dialog om og få sat ord – og eventuelt handling – på en fremtid uden vold. Krisecenter Odense skaber fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse gennem et fast tilbud om tidlig koordinerende rådgivning. Den tidlige koordinerede rådgivning støtter kvinden i – fra opholdets begyndelse – at få et overblik over sin situation, at få håndteret udfordringer og få lagt en opholdsplan, der indeholder mål eller delmål for det liv, som kommer efter opholdet. Erfaringen hos Krisecenter Odense er, at langt de fleste kvinder gerne vil videre og i gang – eksempelvis med et beskæftigelsesrettet tilbud. Når det fokus er en del af den tidlige koordinerende rådgivning, er oplevelsen, at der er større sandsynlighed for, at kvinden er i gang, inden hun flytter fra krisecenteret.

1 Indledning

Denne rapport kortlægger den aktuelt bedste viden om, hvordan sociale tilbud på en meningsfuld måde kan understøtte udsatte voksnes parathed og mulighed for uddannelse og beskæftigelse.

Rapporten afspejler et stigende fokus på at inkludere borgere med komplekse problemer ud over ledighed på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet. På beskæftigelses- og integrationsområdet ses dette eksempelvis gennem forsøg på at udvikle helhedsorienterede, rehabiliterende og borgerinddragende indsatser (Jakobsen et al., 2021; Larsen & Caswell, 2020).

Målsætningen om at hjælpe udsatte borgere til en øget tilknytning til samfundsliv, uddannelse og arbejde fordrer bl.a., at professionelle aktører og udbydere af sociale tilbud har fokus på temaet. Heriblandt de sociale tilbud, som er godkendt til at yde en indsats over for voksne med forskellige sociale, psykiske og fysiske problemer.

Spørgsmålet om, hvad der for den enkelte borger karakteriserer en meningsfuld tilknytning til uddannelse og beskæftigelse kan være vanskelig at afklare, og det er heller ikke entydigt, hvordan man i sociale tilbud skaber fokus på og understøtter et uddannelses- og beskæftigelsesperspektiv side om side med andre fokusområder som sundhed og trivsel, fysiske rammer, selvstændighed, relationer og personlige kompetencer (Rasmussen et al., 2020; Socialstyrelsen, 2020a).

Undersøgelsen adresserer disse spørgsmål på baggrund af en systematisk søgning efter litteratur om emnet. For at opnå en dybere forståelse for, hvordan der arbejdes med temaet i praksis, er der til undersøgelsen indsamlet et kvalitativt datagrundlag bestående af interview med fageksperter samt forstandere, faglige ledere og medarbejdere på fem udvalgte sociale tilbud.

Undersøgelsen er igangsat og finansieret af Socialstyrelsen.

1.1 Formål

Socialstyrelsens Auditfunktion, under Kontor for Socialtilsyn og National Koordination, kontaktede VIVE i oktober 2020 med henblik på:

- At få kortlagt den aktuelt bedste viden om, hvordan sociale tilbud kan understøtte udsatte borgeres parathed og mulighed for uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter
- At få beskrevet eksempler på, hvordan dette understøttende arbejde kan se ud i praksis.

Undersøgelsen kortlægger viden om emnet vedrørende socialpsykiatriske botilbud (§ 107 og § 108), krisecentre (§ 109), forsorgshjem (§ 110) samt stofmisbrugsbehandling (§ 101) og de dertil knyttede målgrupper.

1.2 Baggrund

Siden 1. januar 2014 har fem socialtilsyn haft ansvaret for at godkende og føre løbende driftsorienteret tilsyn med sociale tilbud til voksne. Tilsyn laves med udgangspunkt i kvalitetsmodellen, der er fastsat i lov om socialtilsyn. Kvalitetsmodellen indeholder syv forskellige temaer, der giver tilsynskonsulenter mulighed for at vurdere kvaliteten af de sociale tilbuds enkelte dele. For hvert tema indeholder kvalitetsmodellen en temabeskrivelse, et eller flere kriterier samt tilknyttede målindikatorer. Opgaven med at vurdere kvaliteten af sociale tilbud er systematisk i den forstand, at tilsynsførende skal tage udgangspunkt i de formulerede beskrivelser, kriterier og indikatorer. Kvalitetsmodellen giver derudover den tilsynsførende mulighed for at inddrage andre forhold i vurderingen, som vurderes at være relevante for kvaliteten inden for rammerne af det pågældende tema (Socialstyrelsen, 2020a).

Denne undersøgelse tager afsæt i et behov for mere viden om, hvordan sociale tilbud arbejder med temaet om uddannelse og beskæftigelse. En sådan viden kan dels bidrage til en styrket dialog om temaet mellem sociale tilbud og de tilsynskonsulenter, der vurderer kvaliteten af tilbuddenes arbejde, dels til, at der udvikles en mere ensartet opfattelse af, hvad der er omfattet af temaet uddannelse og beskæftigelse (Ankestyrelsen, 2018a; Socialstyrelsen, 2018, 2020b).

Vi ved, at litteraturen rummer en begrænset viden om, hvordan sociale tilbud arbejder med at understøtte borgernes parathed i forhold til uddannelse og beskæftigelse. En litteraturkortlægning fra 2020 vedrørende kvalitet i socialpsykiatriske botilbud (Rasmussen et al., 2020) identificerer således ingen relevante studier om temaet, men henviser til en anden kortlægning fra 2020 af viden om uddannelse og beskæftigelse i forhold til borgere, som modtager støtte i egen bolig (Kjær et al., 2020). Heri identificeres to studier, der peger på, at man i kommuner og regioner har sat fokus på den politiske ambition om at inkludere borgere med psykiske vanskeligheder på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemerne. Det kan man fx gøre via forsøg på at skabe sammenhængende forløb og kontinuitet i beskæftigelsesindsatsen og gennem afprøvninger af nyere metoder, som har vist gode resultater internationalt for borgere med psykiske vanskeligheder. Sidstnævnte drejer sig om metoden Individual Placement and Support (IPS)², som består af hurtig jobplacering efterfulgt af jobtræning og jobplacering i et ordinært job (Kjær et al., 2020).

I denne rapport zoomes der ind på temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse, samtidig med at tilbudspaletten udvides til – ud over socialpsykiatriske botilbud – også at omfatte krisecentre, forsorgshjem og stofmisbrugsbehandling. Undersøgelsen tegner således et aktuelt billede af, hvad vi ved om en række forskellige sociale tilbuds arbejde med at understøtte borgeres parathed og mulighed for uddannelse og beskæftigelse.

1.3 Begrebsmæssige afgrænsninger

Med fokus rettet mod kvalitetsmodellens tema vedrørende uddannelse og beskæftigelse præsenterer rapporten et udvalg af nyere litteratur om, hvordan sociale tilbud under-

² Se: <https://star.dk/om-styrelsen/publikationer/2018/12/rapport-om-inklusion/>

støtter borgernes parathed og mulighed for uddannelse og beskæftigelse, samt fem cases på, hvordan det understøttende arbejde kan se ud i praksis. Et væsentligt indledende spørgsmål er derfor, hvad det er for en afgrænsning af uddannelse og beskæftigelse, som undersøgelsen anvender, og ikke mindst, hvordan det at *understøtte* uddannelse og beskæftigelse forstås og undersøges.

1.3.1 Hvad er uddannelse og beskæftigelse – og hvordan *understøttes* det?

Rammen for temaet sættes i kvalitetsmodellens temabeskrivelse, hvor uddannelse og beskæftigelse afgrænses på følgende måde:

Uddannelse og beskæftigelse omfatter såvel ordinær grundskole, uddannelse og beskæftigelse som forskellige former for særlige grundskole-, uddannelses- og beskæftigelsestilbud eller samværs- og aktivitetstilbud. (Socialstyrelsen, 2020a: s. 4)

De sociale tilbud skal således arbejde på at understøtte borgernes parathed til og muligheder for (at deltage i):

- Ordinær uddannelse og beskæftigelse
- Særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud
- Samværs- og aktivitetstilbud.

Definitionen af ordinær uddannelse og beskæftigelse er relativt klar i sin ordlyd, mens det er mere uklart, hvad der omfattes af særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud eller aktivitets- og samværstilbud. Kvalitetsmodellen går i temabeskrivelsen for uddannelse og beskæftigelse ikke ind i en nærmere definition af særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud eller samværs- og aktivitetstilbud. I forhold til at afsøge litteraturen for relevante studier har dette dog været nødvendigt.

I definitionen af aktivitets- og samværstilbud efter servicelovens § 104 fremgår det, at:

Kommunalbestyrelsen skal tilbyde aktivitets- og samværstilbud til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer til opretholdelse eller forbedring af personlige færdigheder eller af livsvilkårene. (Serviceloven, § 104)

Formålsbeskrivelser af aktivitets- og samværstilbud fremhæver, at tilbuddene kan tilrettelægges både som visiterede tilbud og som åbne tilbud uden visitation. Beskrivelser lægger vægt på tilbuddenes fokus på at øge den enkeltes livskvalitet i dagligdagen og på at skabe mulighed for socialt samvær og aktiviteter i fællesskab for borgere, som har vanskeligt ved at deltage i tilsvarende fællesskaber på egen hånd.³ Indholdsmæssigt beskrives tilbud, der i høj grad målrettes den enkeltes behov, og som kan rumme et bredt

³ Se eksempelvis beskrivelser på:
https://naestved.dk/media/jmmnnp30/servicedeclaration_aktivitetsogsamvaerstilbud.pdf og:
https://www.fmk.dk/moeder/aaben/Socialudvalget/2012/07-11-2012/%C3%85ben%20dagsorden/Bilag/Punkt_94_Bilag_1.pdf

spektrum af aktiviteter, såsom træning i almindelig daglig livsførelse (ADL-træning), sansestimulerende aktiviteter, omsorgsmæssig støtte eller mere aktiverende tilbud, såsom motions- og idrætsstilbud, udflugter, foredrag og lignende.

Særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud inden for socialområdet betegnes ofte som beskyttet beskæftigelse og er målrettet borgere, som ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår på arbejdsmarkedet, og som ikke kan benytte tilbud efter anden lovgivning. I andre tilfælde kan særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud gives efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats eller lov om ungdomsuddannelse for unge (18-25-årige) med særlige behov – eksempelvis i form af særligt tilrettelagt uddannelse (STU), virksomhedspraktik, kurser på AMU eller anden form for opkvalificering (LAB-Loven).

De sociale tilbud skal, ifølge kvalitetsmodellen og lov om socialtilsyn, levere den fornødne kvalitet ved at *understøtte* borgernes parathed og mulighed for uddannelse og beskæftigelse. Mens det er visiterende kommunes opgave at opstille mål for borgernes uddannelse eller beskæftigelse, så forventes tilbuddene at opstille mål for, hvordan de i samarbejde med borgerne og inden for tilbuddets rammer kan understøtte borgerne i forhold til den enkeltes uddannelse og/eller beskæftigelse (Socialstyrelsen, 2020b). Hvor nogle af de ovennævnte tilbud kan iværksættes og understøttes direkte i regi af sociale tilbud, er andre afhængige af, at sociale tilbud understøtter/samarbejder om en indsats iværksat af eller med andre aktører.

Ud over socialpsykiatriske botilbud (§ 107 og § 108), hvor borgere visiteres af deres hjemkommune, inkluderer denne undersøgelse en række tilbudstyper (forsorgshjem, krisecentre og stofmisbrugsbehandling), hvor der gælder et selvmøderprincip. Her foreligger ikke ved opholdets/behandlingsens start en kommunal bestilling med opstillede mål for borgerens uddannelse og beskæftigelse. Hvordan sociale tilbud i disse tilfælde kan arbejde med at understøtte uddannelse og beskæftigelse er søgt beskrevet i nye vejledende retningslinjer og lovgivning. For stofmisbrugsbehandling er der således i 2020 publiceret et sæt nationale retningslinjer, der bl.a. beskriver, hvordan behandlingstilbud kan understøtte temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse (Socialstyrelsen, 2020c). Ligeledes gælder det for hjemløseområdet, at forsorgshjem kan søge inspiration i nationale retningslinjer fra 2020 til, hvordan de understøtter borgerens uddannelse, beskæftigelsesindsats og forsørgelse (Socialstyrelsen 2020d, s. 129). Endelig gælder for krisecentre, at kvindens hjemkommune – før kvinden fraflytter krisecenteret – skal tilbyde koordinerende rådgivning vedrørende (bl.a.) uddannelse og beskæftigelse med det formål at understøtte, at andre kommunale tilbud igangsættes.

Søgningen efter litteratur har haft til hensigt at identificere alle publikationer, hvori temaet uddannelse og beskæftigelse optræder i sammenhæng med sociale tilbud og deres forskellige målgrupper. Til at afdække temaet uddannelse og beskæftigelse har vi anvendt en række ord, som udfolder, hvad "særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud" eller "aktivitets- og samværstilbud" kan være. Med inspiration fra tidligere litteraturkortlægninger, indsats- og tilbudsbeskrivelser samt lovtekster har vi søgt efter litteratur, der indeholder ord som: "personlig udvikling", "progression", "udvikling", "personlige færdigheder", "sociale færdigheder", "fleksjob", "særligt tilrettelagt uddannelse", "særligt tilrettelagt", "tilbagevenden til arbejde", "inklusion", "motivation", "samvær", "aktivitet", "aktivitetstilbud",

”samværstilbud”, ”samværs- og aktivitetstilbud”, ”værested”, ”særligt tilrettelagt undervisning”, ”særligt tilrettelagt uddannelse”, ”særligt tilrettelagt beskæftigelse”, ”uddannelsesstøtte”, ”job på særlige vilkår” og ”beskyttet beskæftigelse”.

I en række interview med fageksperter anvendes i tillæg en mere åben og eksplorativ tilgang til, hvad uddannelse og beskæftigelse er eller kan være inden for rammen af et socialt tilbud. De gennemførte ekspertinterview fungerer i den forstand som et supplement til litteraturkortlægningen.

Endelig udfolder den kvalitative empiri – indhentet via interview med ledere og medarbejdere på sociale tilbud – eksempler på, hvordan kravet til at understøtte temaet uddannelse og beskæftigelse kan omsættes i praksis. Dette undersøges gennem spørgsmål vedrørende tilbuddenes: organisering, tilgang og ledelse, medarbejderkompetencer, metodeanvendelse samt aktiviteter og indsatser.

1.4 Til rapportens læser

Rapportens opbygning afspejler undersøgelsens design og den rækkefølge, hvori erkendelser er nået.

I kapitel 2 præsenteres en sammenfatning af den aktuelt bedste viden fra litteratur og ekspertinterview. Forventningen var, at litteraturkortlægningen kunne levere et kvalificeret vidensgrundlag at stå på i forhold til at identificere god eller lovende praksis for sociale tilbuds arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse. Kortlægningen resulterede imidlertid i få studier, der kombinerer et fokus på de udvalgte tilbudstyper og målgrupper med temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse. Dette understregede behovet for at søge mere målrettet viden om emnet. Kortlægningen blev således fulgt op af syv interview med videns- og fagpersoner med hver deres indgående specialviden om målgrupper og tilbudstyper, om centrale initiativer og om, hvad der aktuelt arbejdes med i praksis på de inkluderede typer af sociale tilbud. Formålet var meget specifikt at udvide forståelsen for, hvordan sociale tilbud arbejder med at understøtte borgernes deltagelse i uddannelse- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Kapitel 2 kan læses som et selvstændigt kortfattet vidensbidrag. Grundlaget for sammenfatningen findes i Bilag 1, hvor den inkluderede litteratur og de syv ekspertinterview præsenteres. Bilaget udfolder bl.a. de indsatser, metoder og arbejdsmåder, der vurderes at rumme potentialer for sociale tilbuds arbejde med temaet.

I kapitel 3 præsenteres fem eksempler på, hvordan sociale tilbud i praksis arbejder med at understøtte borgernes deltagelse i uddannelse og beskæftigelse. De fem tilbud er inviteret til at bidrage på baggrund af de gennemførte ekspertinterview og yderligere desk research. De repræsenterer forskellige måder at gribe temaet an på og rummer konkrete eksempler på det understøttende arbejde og på, hvordan borgernes parathed og mulighed for deltagelse i uddannelse og beskæftigelse kan styrkes på forskellig vis. Kapitlet kan læses selvstændigt, men indeholder referencer til tre potentialer for det understøttende arbejde, som er sammenfattet i kapitel 2.

Endelig indeholder kapitel 4 en præsentation af undersøgelsens metode og empiri.

2 Sammenfatning af vidensgrundlag

Kapitlet sammenfatter hovedresultaterne fra vidensgrundlaget. Vidensgrundlaget kombinerer to kilder til viden, hvoraf den ene udgøres af en systematisk fremsøgning af litteratur med et kombineret fokus på udvalgte målgrupper af udsatte voksne, udvalgte tilbudstyper samt temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse. Den anden empiriske kilde udgøres af syv kvalitative ekspertinterview.

Vidensgrundlaget anvendes som afsæt for at identificere og beskrive case-eksempler på, hvordan sociale tilbud understøtter borgernes parathed og mulighed for uddannelse og beskæftigelse. Vidensgrundlaget giver således et overblik over den aktuelt bedste viden om emnet.

Efter en overordnet opsummering af de empiriske kilders selvstændige bidrag til det samlede vidensgrundlag sammenstilles og uddybes fund fra litteraturen med eksperter konkrete erfaringer fra de sociale tilbuds praksis.

2.1 Litteratur

Søgningen efter og gennemgangen af litteratur har haft til formål at udlede lovende praksis for, hvordan sociale tilbud kan understøtte uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over for:

- voksne med svære psykiske vanskeligheder
- voksne/kvinder, der er har været udsat for overgreb
- voksne i hjemløshed
- voksne med stofmisbrug.

Den praksis, som vurderes, foregår på følgende typer af sociale tilbud: § 101 (stofmisbrugsbehandling), §§ 107 og 108 (midlertidige og længerevarende socialpsykiatriske bo-tilbud), § 109 (krisecentre) samt § 110 (forsorgshjem for hjemløse).

Litteratursøgningen viser overordnet, at ganske få studier har et kombineret blik på hhv. målgruppe, socialt tilbud og temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse. Viden (fagfællebedømt såvel som populærformidlet) om, hvordan sociale tilbud kan understøtte (stimulere og udvikle) borgernes parathed og mulighed for uddannelse eller beskæftigelse er således meget sparsom.

Kortlægningen er baseret på 10 udvalgte studier, som alle har fokus på en eller flere af de udvalgte målgrupper og på de nævnte sociale tilbud, og som derudover forholder sig til temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse, uden dog at have det som et primært undersøgelsesfokus.

Kortlægningen viser konkret, at detaljerede beskrivelser af specifikke indsatser og metoder til, hvordan sociale tilbud kan understøtte målgruppernes uddannelse og beskæftigelse, er yderst begrænset. Gennemgangen af de 10 studier giver således kun ganske

få eksempler på, hvordan der på sociale tilbud arbejdes konkret med et *mål* om at understøtte uddannelse og beskæftigelse for de inkluderede målgrupper. De begrænsede eksempler muliggør ikke konklusioner om, hvad der kendetegner lovende praksis i forhold til tilbuddenes arbejde med temaet (Jensen, Amilon & Jørgensen, 2016). Det beskrives sjældent i litteraturen, hvilken *teori eller viden* praksis baserer sig på, ligesom *virkning* og *overførbarhed* sjældent er beskrevet/undersøgt. Detaljeringsgraden for *beskrivelse* af indsatser og metoder varierer ligeledes markant på tværs af studierne.

Ikke desto mindre peger de 10 inkluderede studier på en række arbejdsmåder og tilgange i tilbuddenes arbejde med målgrupperne, som VIVE vurderer potentielt kan understøtte og styrke borgerens mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse. De arbejdsmåder og tilgange, som beskrives i de inkluderede studier, sammenfattes under temaerne *recovery*, *struktur* og *koordination*. Tilgangene understøtter ikke i sig selv borgerens mulighed for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Potentialet består i, at et øget fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse integreres i og gøres til en aktiv del af – eksempelvis – arbejdet med borgerens *recovery*. Det giver afsnit 2.3 en række uddybende eksempler på.

2.2 Kvalitative ekspertinterview

Der er gennemført syv kvalitative interview (via videomøder) med forskere, chef- og specialkonsulenter, udvalgt på baggrund af deres specialiserede viden om undersøgelsens målgrupper og de sociale tilbuds praksis. Flere har deltaget i de seneste års arbejde med at formulere nationale retningslinjer og faglige anbefalinger til god praksis på eksempelvis stofmisbrugsbehandling- og hjemløseområdet, mens andre arbejder med forskning og vidensformidling. Endelig arbejder flere direkte med at rådgive sociale tilbud om implementering af indsatser og metoder.

Formålet med at gennemføre ekspertinterview har været at udvide forståelsen for, i hvilket omfang og på hvilke måder, de inkluderede typer af sociale tilbud understøtter og har mulighed for at understøtte borgernes deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

De syv ekspertinterview giver et samlet indtryk af, at temaet om uddannelse og beskæftigelse i mindre grad prioriteres som et centralt mål i tilbuddenes arbejde og indsats. På det socialpsykiatriske område og området for stofmisbrugsbehandling udbydes aktuelt kurser i og rådgivning om temaet.⁴ Indtil nu har specifik rådgivning vedrørende temaet om uddannelse og beskæftigelse ikke været efterspurgt fra de sociale tilbuds side. Fageksperterne giver en række bud på, hvordan temaet i højere grad kan integreres i tilbuddenes praksis, og giver eksempler på aktuell praksis, der vurderes at understøtte borgernes parathed og mulighed for uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

De interviewede fageksperter peger på, at de sociale tilbud i begyndelsen af borgerens ophold/behandling (i særlig grad, hvor selvmøderprincippet gælder) har fokus rettet mod

⁴ Kurser og rådgivning stilles til rådighed dels i forbindelse med Socialstyrelsens samlede initiativ om en styrket kvalitet i socialpsykiatrien (<https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/handicap/styrket-kvalitet-i-socialpsykiatrien>) samt i forbindelse med Socialstyrelsens udarbejdelse og implementering af deres nationale retningslinjer for social stofmisbrugsbehandling.

de akutte problemer og umiddelbare årsager til opholdet/fremmødet. Herefter er det fageksperternes vurdering, at uddannelse og beskæftigelse som tema tages op, eller i højere grad kunne tages op, i arbejdet med:

- at identificere centrale barrierer, som står i vejen for, at borgeren kan arbejde med og hen imod et liv uden misbrug, hjemløshed og overgreb
- at imødekomme borgerens mål, drømme og ønsker
- at definere kort- og langsigtede mål sammen med borgeren
- at udarbejde en opholds-/behandlingsplan
- at igangsætte aktiviteter, som er koblet til opholds-/behandlingsplanen
- at kigge udad mod det lokale foreningsliv, erhvervsliv, civilsamfund
- at række ud til jobcenteret eller andre relevante kommunale forvaltninger/aktører
- at hjælpe borgeren videre i egen bolig eller anden boform
- at sikre borgerens forsørgelsesgrundlag.

På trods af fageksperternes generelle vurdering om, at sociale tilbud kun i mindre grad sætter fokus på og efterspørger viden om temaet uddannelse og beskæftigelse, så peger de også på eksempler på tilbud, som er længere i arbejdet med temaet end andre. På den baggrund bidrager ekspertinterviewene med bud på, hvordan arbejdet med temaet kan integreres i praksis. Ekspertinterviewene sætter eksempelvis ord på, hvordan arbejdet med temaet kan konkretiseres og omsættes i mindre delmål – både i opholds-/behandlingsplaner og i de konkrete aktiviteter og indsatser, som iværksættes under opholdet og behandlingsforløbet.

VIVE vurderer, at de sociale tilbud har mulighed for at styrke arbejdet med at understøtte borgerens mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse. Idet langt det meste af den kortlagte litteratur, som inddrages i denne sammenfatning, kun relaterer sig indirekte til temaet om uddannelse og beskæftigelse, bliver vidensgrundlaget imidlertid for spinkelt til at udtale sig om, i hvor høj grad praksis er lovende – ud fra de kendetegn og elementer i lovende praksis (Jensen, Amilon & Jørgensen, 2016). I stedet for at tale om lovende praksis vurderer VIVE, at det i højere grad giver mening at tale om potentialer for, hvordan sociale tilbud i deres praksis kan arbejde med temaet.

Samlet set peger litteraturkortlægningen og ekspertinterview i retning af fælles arbejds måder og tilgange. I det følgende udfoldes det, hvordan et fokus på temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse kan integreres heri.

2.3 Potentialer for, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgeres uddannelse og beskæftigelse

Der er i alt identificeret tre potentialer, der består i at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i henholdsvis:

- arbejdet med borgerens recovery
- arbejdet med at skabe struktur i hverdagen
- de sociale tilbuds arbejde med koordination.

Potentialerne for at styrke arbejdet med at understøtte borgerens mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse består i, at øget fokus på temaet eksempelvis integreres i og gøres til en mere aktiv del af det recovery-orienterede arbejde. Derigennem defineres formålet om at understøtte borgerens mulighed for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter som et led i borgerens recovery-proces. Litteraturen såvel som de gennemførte ekspertinterview vidner om, at dette kun sker i mindre omfang i tilbuddenes aktuelle praksis. I det følgende afsnit uddybes derfor en række eksempler på potentialerne i at øge fokus på temaet på baggrund af det samlede bidrag fra litteraturen og de kvalitative ekspertinterview.

2.3.1 Potentiale 1: Fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery

Litteraturkortlægningen viser, at de fleste af de inkluderede studier lægger positiv vægt på, at der arbejdes *recovery-orienteret* i den indsats, der tilbydes borgere på sociale tilbud. Det indebærer, at den indsats, som borgeren tilbydes, er tilpasset hans eller hendes behov og ønsker, og at borgeren tager aktivt del i forløbet, således at der skabes engagement hos borgeren. Indsatsen skal dermed bidrage til at styrke borgerens trivsel på de områder, der er relevante for borgeren. Der er eksempler i litteraturen på indsatser i botilbudsregi over for målgruppen af voksne med svære psykiske vanskeligheder, som har til formål at bidrage positivt til borgerens generelle livssituation og trivsel, som fx anerkendende relationspædagogik, motiverende samtale, kognitiv adfærdsterapi, systemisk samtale og KRAP (kognitiv, ressourcefokuseret og anerkendende pædagogik). Man kan pege på, at denne type af indsatser og arbejdsmetoder formodentlig kan bidrage positivt til borgerens recovery og dermed til paratheden for at indgå i beskæftigelses- og uddannelsesrettede aktiviteter eller omvendt, at uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter potentielt set kan bidrage til borgerens recovery. Ingen af de to links mellem recovery-orienteret arbejde og temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse er dog eksplicit beskrevet eller undersøgt i de inkluderede studier. Potentialet, set fra et uddannelses- og beskæftigelsesmæssigt perspektiv, består i, at det sociale tilbud understøtter borgeren i processen at sætte ord på sine ønsker, drømme og håb, herunder ønsker, drømme og håb i forhold til uddannelse og beskæftigelse. Den sociale indsats udformes i dialog med borgeren om, hvad han eller hun oplever at have behov for hjælp til for at komme tættere på sine ønsker og drømme – samtidig med at de medarbejdere, der udfører indsatsen, bidrager med deres faglige viden, indsigt og erfaring og derudfra støtter, lytter og motiverer borgeren.

De kvalitative interview peger på, at arbejdet med borgerens recovery stadig er forholdsvis ny og på mange botilbud noget, man siger, at man gør, snarere end noget, man har en systematisk praksis for. De interviewede eksperter har på baggrund af deres erfaringer en række bud på, hvordan temaet om uddannelse og beskæftigelse kan integreres i arbejdet med borgerens recovery.

2.3.1.1 Samtalen

Et af de eksempler, som går igen på tværs af interview og i lighed med de recovery-orienterede indsatser, vi fandt i litteraturen, handler om samtalen med borgeren. Samtalen er en gennemgående aktivitet på de inkluderede sociale tilbud og skaber mulighed

for at få sat ord på, hvad det er for ønsker og drømme, borgeren har i forhold til uddannelse og beskæftigelse. De kvalitative ekspertinterview peger på, at det handler om at få skabt et kontinuerligt, og om muligt systematisk, fokus på temaet gennem dialog – eksempelvis ved brug af redskaber som den motiverende samtale. Flere eksperter fremhæver betydningen af tilbuddenes ledelsesmæssige fokus på at indarbejde en systematisk praksis for samtale om temaet – fx at det prioriteres, at temaet altid afdækkes, når der er en dialog med borgerne. Samtalen tages løbende undervejs i borgerens ophold/behandlingsforløb, men et af de steder, hvor det, ifølge de interviewede eksperter, er vigtigt at få introduceret fokus på uddannelse og beskæftigelse, er i den første visiterende samtale og efterfølgende, når man sammen udreder håb og drømme og udarbejder en opholds-/behandlingsplan.

2.3.1.2 Meningsfulde aktiviteter

Et andet eksempel på, hvordan der kan sættes fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery, handler om at skabe mulighed for at deltage i aktiviteter og fællesskaber med udgangspunkt i borgerens ressourcer, hvad borgeren udtrykker ønske om og finder meningsfuldt, og som giver lyst til livet. Sådanne aktiviteter kan omfatte sociale arrangementer, kreative og fysiske aktiviteter, både inden for tilbuddets rammer og i lokalsamfundet. Aktiviteterne (som har karakter af aktivitets- og samværstilbud) kan – fordi borger selv har været med til at definere dem – potentielt bringe borgeren i en position, hvor han/hun bliver parat til at gå videre i et særligt tilrettelagt eller ordinært uddannelses- eller beskæftigelsesforløb. Aktiviteter udgør i bedste fald en del af borgerens ophold. Flere eksperter peger på, at der er et stort potentiale for forbedring på mange sociale tilbud i forhold til at få skabt meningsfulde aktiviteter. Borgere på sociale tilbud kan have svært ved at formulere mål relaterede til uddannelse og beskæftigelse. Derfor handler det om at understøtte borgeren i at opstille og formulere delmål, som er konkrete, realistiske og relevante – dvs., det skal være tydeligt for borgeren, hvad der skal opnås, det skal være muligt for borgeren at opnå målet, og delmålet skal hænge sammen med det større mål, som borgeren ønsker at opnå.

2.3.1.3 At orientere sig udadtil som botilbud

Et fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i det recovery-orienterede arbejde kan også integreres ved at hjælpe borgeren til at orientere sig mod muligheder i lokalsamfundet. Kvalitetsmodellen beskriver uddannelse og beskæftigelse som et væsentligt aspekt i det at være inkluderet i samfundslivet. Det handler, ifølge de interviewede fag eksperter, om at understøtte de muligheder, som eksempelvis ligger i lokale fællesskaber, forenings- eller erhvervsliv. Det kan handle om at skabe blik for mulige åbninger i forhold til beskæftigelsesrettede aktiviteter, såsom at en borger kan give en hånd med i vedligeholdelsen af den lokale park eller andre småjobs, hvor borgeren indgår i en reel frem for en institutionaliseret sammenhæng.

2.3.2 Potentiale 2: Fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen

Flere af de fremsøgte studier nævner *struktur* som en bidragende faktor til forøget livskvalitet for udsatte borgere på sociale tilbud. En struktureret hverdag med nogenlunde

faste rutiner er ofte en forudsætning for at kunne deltage i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Flere sociale tilbud sætter eksempelvis en ramme om hverdagen med fast morgenvækning eller faste spisetider. En øget grad af struktur i hverdagen kan derudover hjælpe borgeren til at indgå i sociale relationer og fællesskaber samt til at give borgeren en følelse af at have kontrol over eget liv. Ved målrettet at arbejde med at skabe struktur i borgerens hverdag kan sociale tilbud understøtte personlige og sociale kompetencer hos borgerne, der kan bidrage til øget parathed til og mulighed for at deltage i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

På den anden side nævnes beskæftigelsesrettede aktiviteter (af mere ordinær karakter) i flere af studierne som strukturskabende, eksempelvis i form af såkaldte "dusør-jobs" på tilbuddet eller ansvarsopgaver med mulighed for en mindre indtægt. Der er dermed ikke konsensus i litteraturen vedrørende årsagskæden mellem beskæftigelsesrettede aktiviteter på den ene side og struktur på den anden, idet begge faktorer kan være henholdsvis mål og middel, alt afhængigt af, hvilket perspektiv man anlægger på borgeren og dennes livssituation.

2.3.2.1 Små skridt på vej mod et hverdagsliv

De kvalitative ekspertinterview rummer forskellige eksempler på sociale tilbuds arbejde med at skabe en struktureret hverdag. Her understreges det, at *"noget ofte kommer før noget andet"*. Mange af de målgrupper, som tilbuddene tager imod, har akutte udfordringer, som står i vejen for et fokus på mere ordinære former for uddannelse og beskæftigelse. Der peges på, at det ofte handler om at understøtte borgeren i at starte op på – med små skridt – at komme tættere på en almindelig hverdag. En begyndende hverdagsstruktur kan være skridt på vejen til øget selvstændighed og deltagelse – eller på vejen mod et mere langsigtet mål om uddannelse eller beskæftigelse. For en hjemløs kan de små skridt handle om at gå i bad, vaske tøj, gøre rent eller deltage i morgenmøder og fællesspisning. For en kvinde på et krisecenter kan de små skridt handle om at erkende, at man har været udsat for vold, hvilke konsekvenser det kan have og efterhånden opbygge et bedre selvværd og en øget selvstændighed.

Ekspertinterview peger på vigtigheden af, at de små skridt på vejen er formuleret – og eventuelt visualiseret – sammen med borger. Arbejdet med at beskrive og synliggøre de små skridt og deres bidrag til borgerens udvikling sker i opholdsplanen, i de løbende samtaler og i de aktiviteter, som opholdsplanen udmønter sig i på tilbuddet.

2.3.3 Potentiale 3: Fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med koordination

Endelig viser litteraturen og ekspertinterviewene, at sociale tilbud har en vigtig opgave i forhold til at koordinere indsats og støtte på tværs af fx myndigheder, sundhedssystemet, NGO'er, øvrige private aktører og pårørende. Afhængig af fokus i det koordinerende arbejde vurderes det potentielt at kunne understøtte borgeren i at skabe og fastholde muligheder for at deltage i uddannelses- og beskæftigelsesaktiviteter.

Sociale tilbuds koordinerende indsats *under* opholdet kan handle om at hjælpe borgere med at etablere eller vedligeholde kontakt til andre aktører (blandt andre myndigheds-sagsbehandler, arbejdsgiver, uddannelsesvejleder). De inkluderede studier peger i

mange tilfælde på, at botilbuddenes koordinerende rolle, så som at hjælpe borgere med at overholde aftaler i jobcenteret, ofte har til formål at sikre borgeren et minimums forsørgelsesgrundlag. Derudover peger litteraturen på brug af mere systematiske koordinerende indsatser eller tilgange i overgange – fx fra forsorghjem, botilbud eller krisecenter til egen bolig. Her er der en række gode erfaringer med brug af CTI-metoden (Critical Time Intervention).⁵

I de kvalitative ekspertinterview peges der på konkrete erfaringer med, hvordan sociale tilbud kan integrere et fokus på uddannelse og beskæftigelse i det koordinerende samarbejde omkring borgergrupperne.

2.3.3.1 Helhedsorienteret udredning og indsatsarbejde og formaliserede samarbejdsaftaler

Rusmiddelcentrene er omfattet af en lovgivning, som bestemmer, at borgeren skal udredes ud fra et helhedsorienteret perspektiv, og at udredning foretages ved brug af et valideret værktøj som eksempelvis VoksenMap⁶. Rusmiddelcentrene har dermed en umiddelbar opgave i at sætte fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med at tilrettelægge en helhedsorienteret indsats og fordele roller og ansvar. Den helhedsorienterede udredning afdækker borgerens sociale, psykiske og fysiske ressourcer og udfordringer. Det gælder også erfaringer og ønsker i forhold til uddannelse og beskæftigelse.

2.3.3.2 Formaliserede samarbejdsaftaler

Det koordinerende arbejde *under* opholdet kan integrere et fokus på uddannelse og beskæftigelse gennem formaliseret samarbejde mellem sociale tilbud og andre aktører – hvor mål, delmål og understøttende aktiviteter i forhold til temaet uddannelse og beskæftigelse beskrives i en fælles samarbejdsaftale. Der er eksempler fra litteraturen og ekspertinterview på samarbejdsaftaler mellem sociale tilbud og jobcenter, hvor man har en fast kontaktperson hos hinanden, og hvor der aftales faste intervaller for møder for at dele viden.

2.3.3.3 CTI og koordinerende rådgiver

I de sociale tilbuds arbejde med at støtte borgeren i at (re-)orientere sig mod et mere selvstændigt liv efter opholdet rummer ekspertinterview også eksempler på brug af CTI-metoden. Metoden anvendes eksempelvis på krisecentre, hvor den kombineres med kommunernes tilbud om koordinerende rådgivning. Der lægges vægt på gode erfaringer fra praksis, hvor den koordinerende rådgiver kobles på tidligt i kvindens ophold, idet det kan være med til at skabe fokus på temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse. Der fremhæves ligeledes eksempler på at kombinere koordinerende rådgiver og CTI-medarbejder i samme person for at skabe kontinuitet i relationen og i forhold til at understøtte en god overgang/stabil tilknytning til uddannelse og/eller beskæftigelsesrettede aktiviteter efter endt ophold.

⁵ Se: <https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/dokumenterede-metoder/om-dokumenterede-metoder/cti-1/beskrivelse-af-cti-metoden.pdf>

⁶ Se: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/behandlingsportalen/mapplan/fortolkning-af-ungmap-og-voksenmap>

3 Erfaringer med at understøtte borgernes uddannelse og beskæftigelse

Kapitlet giver eksempler på, hvordan sociale tilbud integrerer et fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i praksis – herunder ikke mindst, hvordan der arbejdes med at understøtte borgere, hvor der ofte er tale om små skridt på vej mod et langsigtet uddannelses- eller beskæftigelsesmål. Casestudierne er gennemført som kvalitative interview (via video) med deltagelse af tilbuddets forstander og/eller den faglige ledelse samt udvalgte medarbejderrepræsentanter. I kapitel 4 beskrives udvælgelse, indsamling, omfang og bearbejdning af empirien mere udførligt.

Kapitlet er struktureret således, at fremstillingen af eksempler følger de tre potentialer i kapitel 2. Der præsenteres i alt fem cases. De første to eksemplificerer, hvordan temaet uddannelse og beskæftigelse kan integreres i arbejdet med borgerens recovery, mens den tredje case eksemplificerer fokus på temaet i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen. De to sidste cases giver eksempler på, hvordan temaet integreres i arbejdet med koordination. Fremstillingen af de fem cases er ens og indeholder:

1. En kort indledende tekst om tilbudstype og målgruppe
2. Et afsnit om ledelse, kompetencer og metoder
3. Et afsnit om tilgang og aktiviteter.

Tilbudstypen er ikke i sig selv bestemmende for, hvilket potentiale der eksemplificeres. Det betyder, at det i et socialpsykiatrisk botilbud eksempelvis også vil være relevant og muligt at arbejde med uddannelse og beskæftigelse i relation til at skabe hverdagsstruktur. Tilsvarende vil der givetvis være samme potentiale for at sætte fokus på temaet i arbejdet med borgerens recovery på forsorghjem, krisecentre og i behandlingstilbud for stofmisbrug.

Endelig skal det understreges, at kapitlets eksempler på ingen måde er udtømmende for sociale tilbuds arbejde med at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse. Der er inddraget én case pr. tilbudstype, hvilket betyder, at den variation, som eksisterer inden for eksempelvis landets stofmisbrugsbehandlingstilbud eller krisecentre, ikke er afspejlet i denne rapport. Vi har dog en forhåbning om, at (dele af) de erfaringer med og tanker om temaet, som de inkluderede tilbud har gjort sig, vil vække genkendelse og/eller inspiration.

3.1 Fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery

Ifølge litteratur og ekspertinterview ligger der et potentiale i at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery. Det kan ske ved aktivt og kontinuerligt at bringe temaet ind i samtalen med borgeren, i de aktiviteter, som sættes i gang på tilbuddet, og ved at støtte borgeren i at deltage i sammenhænge og fællesskaber, der rækker ud over tilbuddet.

De følgende case-beskrivelser af de to sociale tilbud Skibbyhøj og Bostedet Aars udfolder, hvordan potentialet kommer til udtryk i deres tilgange og aktiviteter og i deres ledelse, kompetencer og metoder.

3.1.1 Skibbyhøj

Skibbyhøj er et midlertidigt socialpsykiatrisk tilbud (§ 107) for unge voksne mellem 18 og 35 år, der har betydelig nedsat psykisk funktionsevne som følge af psykiatriske lidelser og problemstillinger.

Borgerne på Skibbyhøj er stort set alle blevet ramt af psykiske udfordringer i løbet af deres sene teenageår. Mange har afbrudte uddannelsesforløb bag sig og har svært ved at fastholde en stabil og kontinuerlig tilknytning til ordinær uddannelse eller beskæftigelse.

3.1.1.1 Fokus på uddannelse og beskæftigelse i ledelse, kompetencer og metoder

Ledelsen på Skibbyhøj sætter en ramme for det recovery-orienterede arbejde ved at invitere civilsamfundet og lokale foreninger indenfor, hvor de kan bruge nogle lokaler, der ellers står tomme.

Metodisk understøttes arbejdet med temaet om uddannelse og beskæftigelse ved at bruge samtaleværktøjet den motiverende samtale. Skibbyhøj dokumenterer og monitorer også borgernes udvikling på delmål – eksempelvis omkring angst – gennem borgernes selvrapporterede score.

Medarbejderne på Skibbyhøj bor ofte lokalt og kan derfor trække på deres lokalkendskab og netværk i arbejdet – fx i forhold til at imødekomme borgernes ønsker om praktik.

Borgerne kan ligeledes komme i intern praktik hos stedets kok, pedel, gartner eller snedker. Praktikken bliver en del af borgerens opholdsplan, og der følges løbende op på af-talte delmål.

3.1.1.2 Tilgang og aktiviteter

Når en ny borger visiteres til et ophold på Skibbyhøj, handler bestillingsmålene ofte om, at borgeren skal kunne klare en mere selvstændig tilværelse. Her er uddannelse og beskæftigelse stort set altid et element:

Det, vi så gør, er at starte lidt forfra – lægger måske i første omgang målene lidt til side og går meget mere ind i borgerens recovery-fortælling. Altså, hvad er det, du har drømt om her i livet, hvor har du lykkedes, hvor har der været knaster, og hvad er vigtigst for dig lige nu?

Knasterne kan handle om dårlige erfaringer fra skolen med fx mobning, som har skabt udfordringer med at være i et klasserum og i konkrete undervisningssituationer. Her understøtter Skibbyhøj eksempelvis borgere i at fastholde eller genoptage uddannelsesforløb gennem deltagelse i fjernundervisning, hvor borgerne i trygge rammer kan træne deres parathed til uddannelse.

At sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med borgerens recovery handler grundlæggende om at lytte til de drømme og ønsker, der måtte være, og om at understøtte borgeren i at opbygge en positiv fortælling om sig selv:

Det handler rigtig meget om identitet – hvem er jeg ud over at være en psykisk syg, som jeg jo er blevet defineret som de sidste par år. Vi prøver at nedtone det og tale om alt muligt andet – du er også alt muligt andet – det er det, vi skal have frem og udforsket sammen.

For at styrke muligheden for at deltage i uddannelse eller beskæftigelse og understøtte borgerens parathed arbejdes der med den enkeltes potentialer, ressourcer og tro på, at han eller hun kan mestre andre dele af livet.

At omsætte håb og drømme til konkrete delmål

Temaet om uddannelse og beskæftigelse bliver altid berørt i samtaler med borgeren om drømme og håb. Udgangspunktet på Skibbyhøj er, at alle mål er gyldige. I samtalen understøttes borgeren i at sætte ord på interesser og behov og i at formulere egne ønsker og drømme. Der er fokus på at sætte små konkrete delmål, som borgeren opnår at kunne mestre.

Arbejdet med at omsætte håb og drømme til konkrete delmål – og derved understøtte borgerne i forhold til uddannelse og beskæftigelse – handler eksempelvis om at bryde ord og aktiviteter ned i små bestanddele:

Det er de færreste borgere, som kan sige, hvad de gerne vil være bedre til. Vi skal folde det ud. Det kan handle om – for os andre – banale barrierer, som at turde sidde i en bus, stå i en kø i Netto eller være i et klasselokale uden at blive ramt af angst. Der er rigtig meget hverdagsliv i det, men hvor borgerens barrierer invaliderer rigtig meget i forhold til, hvad de gerne vil.

Målene kan for eksempel handle om at træne sociale færdigheder. For mange af borgerne er angst en hæmmende faktor for at kunne tage del i fællesskaber, også når det gælder uddannelse eller beskæftigelse. Derfor kan et delmål fx handle om at turde tage bussen eller at kunne være til stede i et klasselokale sammen med andre mennesker. Et delmål kan også være at sidde sammen med andre og spise, føre små samtaler imens og føle sig tilpas i situationen. Ved at træne sådanne situationer igen og igen skaber man en tryghed og erfaring, som hjælper den enkelte, når han eller hun senere i livet står i lignende situationer og skal mestre dem uden at blive ramt af angst:

Hvad gør jeg, når følelserne tager over? Nå ja, så gør jeg sådan og sådan for at klare det.

At orientere sig ud ad mod fællesskaber

Civilsamfundet og foreningslivet er bevidst inviteret indenfor på Skibbyhøj. Det betyder, at den lokale ungdomsskole og Ældre Sagen har deres gang på stedet. Borgerne deltager ikke som sådan i deres aktiviteter, men:

Det, at der bevæger sig andre herude end den lille Skibbyhøj-boble – at der er nogle mennesker, som man lige standser op og får en snak med eller siger hej til – det er jo også en forsigtig social træning.

Aktiviteterne føder ind i den del af det recovery-orienterede arbejde med temaet om uddannelse og beskæftigelse, der handler om at understøtte borgernes første skridt i retning af at deltage i ikke-institutionaliserede fællesskaber og sammenhænge.

Ud over den sociale træning, som det giver at invitere samfundslivet indenfor, er medarbejdergruppens lokale kendskab og netværk med til at åbne døre til eksterne uddannelses- eller beskæftigelsesrettede aktiviteter. Eksempelvis har flere borgere været i 'snusepraktik' på lokale kommunale eller private arbejdspladser, hvor de får en fornemmelse af, hvad det vil sige at arbejde i en børnehave, på et plejehjem eller med it.

3.1.2 Bostedet Aars

Bostedet Aars er et socialpsykiatrisk tilbud (§ 108) under Region Nordjyllands Specialsektor. Bostedet er målrettet voksne mennesker med svære psykiske vanskeligheder og problemer som demens, misbrug, svær social tilpasning eller er underlagt retsforanstaltninger.

Borgerne på Bostedet Aars har ofte vedvarende kognitive funktionsnedsættelser og svære psykiatriske udfordringer, som betyder, at ganske få har tilknytning til det ordinære arbejdsmarked.

3.1.2.1 Fokus på uddannelse og beskæftigelse i ledelse, kompetencer og metoder

Bostedet Aars blev etableret i 2019 på baggrund af en ledelsesmæssig ambition om at skabe et socialt tilbud, der giver nye muligheder for borgernes selvstændighed og selvbestemmelse. Man har valgt en tværsektoriel organisering, en fysisk beliggenhed i byen, at åbne bygningerne og have et fagligt fokus med udgangspunkt i recovery-orienteret og rehabiliterende arbejde.

Ledelsen styrker fokus på stedets tilgang gennem personalemøder og videomateriale. Bostedet har nedsat en arbejdsgruppe til at understøtte fælles udvikling.

Siden 1. januar 2021 har Bostedet Aars systematisk implementeret netværksdannelse, der gør op med den tidligere ordning med kontaktpersoner. Borgeren får mulighed for at vælge sit eget netværk blandt bostedets medarbejdere og ud fra de kompetencer, de hver især besidder. Netværket giver den enkelte medarbejder mere tid med borgeren og dermed større mulighed for at understøtte individuelle aktiviteter og relationsdannelse.

Metodisk bygger Bostedet Aars på et grundlæggende motiverende og pædagogisk arbejde, hvor borgeren inddrages i små dagligdags funktioner, eksempelvis ved brug af ADL-træning, og hvor rammen for aktiviteter kan ændres alt efter, hvilke borgere der deltager.

3.1.2.2 Tilgang og aktiviteter

På Bostedet Aars tager fokus på uddannelse og beskæftigelse bl.a. afsæt i den recovery-orienterede dialog og relationsdannelse med borgerne, der skal understøtte dem i selv at bestemme, hvad de vil i deres liv:

Såfremt borgeren ønsker tilknytning til fx arbejdsmarkedet, understøtter vi dem som tilbud. Det handler om at skabe et meningsfyldt og tilfredsstillende liv, sådan som borgeren selv definerer det. Vores opgave som medarbejdere handler om at tilbyde støtte, der styrker borgeren i at indfri hans eller hendes håb, drømme og ønsker.

Tilgangen til arbejdet med uddannelse og beskæftigelse er, at borgeren ikke skal noget bestemt. Botilbuddet fokuserer på at styrke borgernes selvstændighed og understøtte dem i at træffe aktive og bevidste til- og fravalg med udgangspunkt i hjemkommunens bestilling og en løbende revision af de mål og delmål, som er nedskrevet heri.

At understøtte borgerens selvbestemmelse

Borgergruppen på Bostedet Aars har alle vedvarende kognitive og/eller psykiske og misbrugsrelaterede udfordringer. De kognitive udfordringer betyder, at borgeren ofte har vanskeligt ved at overskue og forstå konsekvenser og valg. I arbejdet med at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse betyder det eksempelvis, at bostedet støtter ved at opstille handlemuligheder, som borgeren støttes i selvstændigt at tage stilling til. Det kan være valget af, hvilken madordning borgeren ønsker at benytte sig af.

Arbejdet med at understøtte borgerens selvbestemmelse sker med det mål for øje, at borgeren bliver i stand til selvstændigt at tage stilling til de mål og delmål, som formuleres i den kommunale bestilling – om de skal revideres, eller om borgeren er tilfreds:

Borgeren vælger selv. På trods af at vi får en bestilling, så kan vi jo ikke trække noget ned over hovedet på dem. De har brug for at blive set og hørt, fx at de ikke er interesserede i at gå 10 km, men hellere vil sidde ovre i fælleshuset og drikke kaffe! Okay, så er vi nødt til at vende tilbage til kommunen og se på dét bestillingsmål, for der er noget, der ikke hænger sammen.

Borgerrådet på Bostedet Aars er ligeledes et eksempel på, hvordan der stilles rammer til rådighed for at støtte borgernes muligheder for at deltage og få indflydelse på små og store beslutninger, der har betydning for deres eget liv og fællesskabet på bostedet.

De tre eksempler på, hvordan bostedet Aars arbejder med at stimulere og facilitere borgerens selvbestemmelse, afspejler, at arbejdet med at understøtte borgergruppens parathed og muligheder for uddannelse og beskæftigelse i særlig grad fokuserer på samværs- og aktivitetstilbud.

Interne aktiviteter, som borgeren kan vælge til og fra

Fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse sker med udgangspunkt i borgernes forudsætninger. De store og vedvarende udfordringer, denne gruppe af borgere har, betyder, at de ofte har svært ved at træffe langsigtede beslutninger om at deltage i aktiviteter. Bostedet Aars understøtter borgernes mulighed for deltagelse ved at planlægge

en bred vifte af aktiviteter og muligheder for at udfolde sig, som borgeren kan melde sig til fra dag til dag. Aktiviteter er ofte knyttet til matriklens fælleshus og tilhørende café:

I går skrev aktivitetsmedarbejderen eksempelvis til borgerne, at de finder rester frem fra fryseren, fordi så kan de lave fællesspisning. Det er også en form for aktivitet, fordi borgeren bliver bedt om at tage stilling til: hmm, har jeg lyst til at deltage.

De interne aktiviteter bliver skrevet i en fælles kalender og slået op på en opslagstavle, så borgerne kan se, hvornår de kan bage, deltage i gåture, arbejde i drivhuset eller cykelskuret, eller hvornår diætisten holder rygestopkurser. Når husets pedel skal på genbrugsstationen, inviteres borgere også med.

At skabe interaktion mellem det store omkringliggende samfund og det lille samfund på bostedet

Da Bostedet Aars blev etableret i 2019, ved sammenlægning af to tidligere botilbud, blev der truffet et aktivt valg om at placere det nye bosted centralt i byen. Det skyldtes et ønske om at understøtte borgernes mulighed for at deltage i fællesskaber og samfundsliv. For borgergruppen på Bostedet Aars har placeringen i byen eksempelvis betydet, at de har mulighed for selv at købe ind, og for en enkelt borger har det resulteret i en times arbejde om ugen i det lokale byggemarked.

Bostedet Aars gør også en indsats for, at borgerne møder det omkringliggende samfund i deres egne rammer. Lokale foreninger inviteres således til at benytte motionsrum og øvelokaler i fælleshuset. Og bostedet har sagt ja til at lægge lokaler til den årlige kulturuge, da det understøtter borgernes muligheder for at deltage i det lokale liv.

For at yde samfundstjeneste og understøtte sundhedsstyrelsens retningslinjer har bostedet ydermere uddannet podere i forbindelse med covid-19 og tilbudt test af borgere og medarbejdere i huset samt lokale aktører (Netto, Fakta, skoler, private botilbud osv.). I perioden med test hver uge kom der mellem 110 og 130 personer i fælleshuset.

3.2 At have fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med skabe struktur i hverdagen

3.2.1 Dalhoffsminde

Litteratur og ekspertinterview beskriver et potentiale i at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen gennem de rammer eller faste rutiner, som tilbuddet tilbyder, ved at synliggøre borgerens små skridt hen imod et hverdagsliv og ved at tilbyde konkrete beskæftigelses- og uddannelsesorienterede aktiviteter.

Case-beskrivelsen af Dalhoffsminde udfolder, hvordan dette potentiale – at have fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med at skabe struktur i hverdagen – kommer til udtryk i deres tilgang og aktiviteter og i deres ledelse, kompetencer og metoder.

3.2.1.1 Fokus på uddannelse og beskæftigelse i ledelse, kompetencer og metoder

Ledelsen på Dalhoffsminde er optaget af kerneværdier som fleksibilitet og rummelighed. Sådanne værdier opfattes – og formidles til nye medarbejdere – som centrale i arbejdet med at understøtte den enkelte borgers parathed og mulighed for at deltage i uddannelse og beskæftigelse, fordi Dalhoffsminde har med mennesker at gøre, som ofte har levet og fortsat lever et hårdt og kaotisk liv.

Medarbejdergruppen styrkes i at arbejde med relationsdannelse. Den gode relation beskrives som *”kimen til alt godt”*. Den giver adgang til oplysninger om den enkelte borgers ressourcer og begrænsninger, håb og drømme, og skaber blik for, hvordan borgeren bedst kan inviteres ind i fællesskabet og motiveres til at deltage. Medarbejderne er opsøgende og stiller sig til rådighed i dagligdagen for dialog, lytning, råd og vejledning.

Alle borgere får udbetalt en arbejdsdusør for de timer, de arbejder. Det giver de borgere, som er på kontanthjælp, mulighed for at spare penge op og øve sig i at styre deres egen økonomi, som ved opholdets start ofte er præget af kaos og gæld.

Dalhoffsminde søger aktivt dialogen med borgerens hjemkommune. I løbet af 4 uger efter indflytning deler de typisk den første information om borgerens udredning og opholdsplan, mål og delmål, samt hvem tovholder er.

I kraft af Dalhoffsmindes mulighed for at tilbyde arbejde i produktionsværkstederne kan borgerne ofte få godkendt deres ophold som et aktiverende forløb og dermed være sikret forsørgelsesgrundlaget i opholdsperioden.

3.2.1.2 Tilgang og aktiviteter

På forsorgshjemmet Dalhoffsminde er ambitionen blandt ledelse og medarbejdere, at borgerne gennem arbejde oplever at være til nytte for sig selv og andre:

Arbejdsbegrebet er bundet op i vores historiske DNA, som noget autentisk, hvor man skaber et nødvendighedsforhold – så mennesket ikke bare kan gå til grunde, fordi det er unødvendiggjort af sine omgivelser.

Dalhoffsminde lægger vægt på, at princippet om at gøre nytte både har en ydre og en indre dimension. Ved at levere et stykke konkret arbejde oplever borgeren at være en del af noget, der er større end dem selv. Den oplevelse bidrager til en indre følelse af at være noget værd, hvilket styrker selvværdet:

Den der fornemmelse og følelse af at indgå i arbejdsmæssige og sociale helheder – det skal de opleve først, det er de nødt til at opleve (...) det er et benarbejde uden lige, må man sige. Men det er det, vi tror på virker ...

At skabe en ramme om et hverdagsliv

Dalhoffsminde stiller en grundlæggende ramme til rådighed for de borgere, som tager ophold på stedet. Hverdagen er inddelt i arbejdstid og fritid, og rammen fungerer ud fra et princip om, at borgeren selv har valgt, at der – for en periode – er nogle, der hjælper med at styre deres liv. Ud over rammen med arbejds- og fritid tilbydes fælles morgenvækning og fælles måltider. Personalet overtager ligeledes styringen med borgernes

medicin: *"Det, at der er nogen, der tager over og siger, at det er altså sådan, det er hernede ... det tror jeg er rigtig vigtigt, for at borgerne kan få overskud til andet".*

Efter 2-3 ugers ophold inviteres borgeren sammen med sin tovholder og eventuelt værkstedsleder til et teammøde, hvor også en af afdelingslederne deltager. Samtalen tager udgangspunkt i borgerens opholdsplan, samt hvilke mål borgeren gerne vil fokusere på. Opholdsplanen justeres efter behov på baggrund af teammøderne, som finder sted hver sjette uge. Der sættes kontinuerligt fokus på de delmål, der er sat – fx at komme op om morgenen, om antallet af timer i værkstedet er fint, skal øges eller sænkes, eller om borgeren skal være i et andet værksted.

Arbejde og anerkendelse af de små skridt

Borgerne understøttes bl.a. i forhold til uddannelse og beskæftigelse gennem arbejde i Dalhoffsmindes fem produktionsværksteder:

Vi har jo ordrer, der skal leveres på en eller anden dato. Borgerne får at vide, at vi skal lave så og så meget til den dato. Det er en del af motivationen – kan vi nå det? Ja, det kan vi godt! Og øj, det lykkedes, og det var fedt. Det at lave en shelter, få den sat til salg og se folks glade ansigter, når de afhenter det ...

Udgangspunktet er, at alle kan bidrage med noget. Uanset om borgerne arbejder 2 eller 37 timer, om de arbejder på værkstederne, om de slår græsset eller pudser vinduerne, så har tovholder og/eller værkstedsleder fokus rettet mod at få skabt koblingen mellem det arbejde, som borgeren udfører, og borgerens følelse af at gøre nytte. Koblingen skabes i høj grad gennem anerkendelse, hvilket giver adgang til at arbejde med borgernes selvværd:

Det at du har gjort et stykke arbejde, som andre kan kommentere på – det skaber en glæde. Og den kan du tage med dig, den følelse kan man flytte over på noget nyt.

Arbejdet, den eksplicite anerkendelse af arbejdets nytte og glæden, som den udløser, understøtter borgerens oplevelse af, at de små skridt er meningsfulde og betydningsfulde.

Efterforsorg og vidensdeling med kommunerne

Dalhoffsminde arbejder med efterforsorg som indsats i en periode efter, at borgeren er flyttet ud. Borgerne får tilbud om at beholde deres arbejde i værkstedet på Dalhoffsminde, og dermed understøttes de både i at fastholde den begyndende hverdagsstruktur og muligheden for beskæftigelse. I efterforsorgen inddrages borgerens hjemkommune, og en tæt dialog og vidensdeling mellem Dalhoffsminde og kommunens sagsbehandler gør udflytningsperioden mere stabil. Dalhoffsminde oplever, at det skaber et grundlag, som kommunen kan bygge videre på efterfølgende.

Vidensdelingen med borgerens hjemkommune begynder dog længe før en eventuel efterforsorgsindsats. Borgeren er ofte et ubeskrevet blad for den kommunale sagsbehandler. Dalhoffsminde oplever at kunne levere en viden til sagsbehandleren, der dels på baggrund af tovholderens observationer beskriver borgerens sociale kompetencer, dels

på baggrund af værkstedsledernes observationer beskriver, hvilke udfordringer og behov borgeren har i forhold til at komme videre i beskæftigelse i et mere langsigtet perspektiv.

3.3 At skabe fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med koordination

Ifølge litteratur og ekspertinterview ligger der et potentiale for at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse i de sociale tilbuds arbejde med koordination. De sociale tilbud har en vigtig rolle i at skabe og fastholde muligheder for borgerens deltagelse i uddannelse og beskæftigelse gennem koordinering af indsatser og støtte på tværs af myndigheder. Der er eksempelvis et potentiale for fokus på temaet i en helhedsorienteret udredningspraksis og indsats samt i etablering af formaliserede samarbejdsaftaler, der hvor indsatsen over for borgeren skal løftes i fællesskab.

De følgende case-beskrivelser af Rusmiddelcenter Randers og Krisecenter Odense udfolder, hvordan dette potentiale – at skabe fokus på uddannelse og beskæftigelse i arbejdet med koordination – kommer til udtryk i deres tilgange og aktiviteter og i deres ledelse, kompetencer og metoder.

3.3.1 Rusmiddelcenter Randers

Rusmiddelcenter Randers er et kommunalt ambulante behandlingstilbud (§ 101), der tilbyder rådgivning om og behandling af alkohol-, hash- og andre rusmiddelproblemer. Tilbuddet henvender sig til borgere fra 15 år.

Mange borgere kommer på rusmiddelcenteret med et ønske om at få en bedre tilknytning til uddannelse eller arbejde, men har mistet troen på, at det kan lade sig gøre. For andre handler den primære motivation om at ville være en bedre forælder. Nogle oplever, at de spilder deres liv, mens andre kan mærke, at de ødelægger deres krop.

3.3.1.1 Fokus på uddannelse og beskæftigelse i ledelse, kompetencer og metoder

Rusmiddelcenter Randers ligger organisatorisk under social- og arbejdsmarkedsforvaltningen. På både ledelses- og medarbejderniveau har kommunen arbejdet med relationel koordinering, hvilket har skabt synlighed omkring de største behov og mangler i forhold til tværgående samarbejde og relationer.

Ledelsen i Rusmiddelcenter Randers sætter aktivt fokus på at være ambitiøse i forhold til borgerens tilknytning til uddannelse og arbejde. Ledelsen prioriterer deltagelse i udviklingsprojekter, der skaber viden om, hvad der virker for målgruppen. De har deltaget i Metodeprogrammet og arbejder fortsat med MOVE. Aktuelt er de en del af pilotprojektet Jobrus, målrettet 15-25-årige samt indsatsen Step Up, som er iværksat i regi af den puljefinansierede indsats "Flere skal med II" og målrettet voksne kontanthjælpsmodtagere.

Medarbejderne støttes i at ensrette en del af behandlingsarbejdet gennem brug af validerede redskaber som Ung- og VoksenMap samt TEM (Trivsels- og Effekt Monitore-

ring)⁷, som anvendes i efterfølgende samtaler med borger. Metoderne hjælper behandlerne til at få italesat temaet om uddannelse og beskæftigelse tidligt og understøtter, at der på systematisk vis vendes tilbage til temaet undervejs i behandlingsforløbet.

Det fælles metodiske fundament for behandlingsarbejdet giver rum og mulighed for medarbejderne til at bringe deres faglighed og kompetencer i spil. Den store gruppe af socialrådgivere er en ledelsesmæssig prioritering, som sikrer et godt systemkendskab i forhold til kommunens øvrige tilbud og hjælper medarbejderen i det koordinerende arbejde.

3.3.1.2 Tilgang og aktiviteter

På Rusmiddelcenter Randers er det overordnede fokus for arbejdet at hjælpe den enkelte borger til at blive selvforsørget og leve et liv med uddannelse og arbejdet. Bevidstheden om, at rusmiddelbehandling er en del af en større fælles opgave, udspringer af et lokalpolitisk fokus på at nedbryde silotænkning gennem tværfaglig koordination og relationsdannelse, og af en behandlingspraksis, hvor fundamentet beror på validerede metoder og systematisk, manualbaseret udredning.

Rusmiddelbehandling som en del af en helhedsorienteret indsats – rettet mod at få borgeren tilbage i uddannelse eller ud på arbejdsmarkedet

Udgangspunktet for, at Rusmiddelcenter Randers kan igangsætte en helhedsorienteret indsats med fokus på eksempelvis uddannelse og beskæftigelse, er den indledningsvise udredning, hvor behandler og borgeren i fælleskab identificerer den eller de vigtigste grunde til – og væsentligste barrierer for – at han/hun kan skabe en forandring i sit rusmiddelbrug. Borgergruppen i rusmiddelbehandling er kendetegnet ved mange forskellige og ofte parallelle problemer:

De har problemer med deres sundhed, med job og uddannelse, med kriminalitet osv. Så vi har rigtig gode muligheder for at vælge noget, men vi er bare nødt til at vælge, for vi kan ikke komme omkring det hele og sikre samarbejdsfladerne ud i alle de her områder.

En af måderne at understøtte borgerne i forhold til uddannelse og beskæftigelse handler om at få lavet en behandlingsplan. Med afsæt i udredningsarbejdet beskriver planen borgerens problemer og mål, og hvilken indsats der sættes i værk. Rusmiddelcenter Randers har arbejdet aktivt med at forventningsafstemme behandlerens rolle i forhold til indsatsen:

De skal jo ikke selv udføre indsatsen på alle problemområder, men for borgeren skal der være en indsats. Så kan det godt være, at indsatsen er, at det er aftalt med jobcenteret, at de varetager den del, som handler om borgerens uddannelse eller beskæftigelse. Men det er koordineret, og nogle tager sig af det. Det er ikke os, der udfører indsatsen, men vi skal sørge for linket.

⁷ Se: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/behandlingsportalen/tem-trivsels-og-effekt-monitorering/saadan-bruger-du-tem-programmet>

En stor del af arbejdet med at holde fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse handler således om vidensdeling og om, at Rusmiddelcenteret igangsætter aktiviteter og er synlig som samarbejdspart for andre kommunale og regionale aktører.

Koordination og synlighed

En del af muligheden for, at Rusmiddelcenter Randers kan understøtte borgernes udvikling i retning af uddannelse og beskæftigelse handler om at vide, hvem man som behandler skal gå til for hjælp:

Det betyder ikke nødvendigvis, at det er os, som skal arbejde med det, men vi skal kunne skaffe nogle til at hjælpe med de barrierer, vi identificerer. Rusmiddelbehandlingen er afhængig af de andre indsatser og det stillads, der bliver bygget op, ved at man arbejder helhedsorienteret.

Omvendt skaber Rusmiddelcenter Randers synlighed om sig selv gennem fremskudte indsatser, hvor rusmiddelbehandlere deltager i jobcenterets projekter, eller hvor de kommer på hospitaler og uddannelsesinstitutioner og bygger bro ud til rusmiddelcentre for borgere med behov for hjælp.

Konkretisering af fællesopgaven i samarbejdsaftaler

Samarbejdserfaringer fra tidligere udviklingsprojekter peger på vigtigheden i, at fællesopgaven om og med borgeren bliver konkret – eksempelvis i nedskrevne samarbejdsaftaler:

Jeg har denne her bid, og du har den der bid ... osv. Så er vi fælles, hvis vi gør det hele samtidig. Hvis en rusmiddelbehandler siger, at "det skal du snakke med din jobsagsbehandler om", så sender man bare videre, så laver man et hul mellem stolene.

Ud over at skabe forståelsen for, *hvorfor* det er vigtigt, er samarbejdsaftaler med til at skabe rammen om og systemet for at kunne omsætte forståelsen og de gode intentioner til konkret og koordineret praksis.

3.3.2 Krisecenter Odense

Krisecenter Odense er et kommunalt tilbud (§ 109) om midlertidigt ophold til kvinder og børn, der er udsat for vold eller trusler om vold i nære relationer.

Krisen og traumet, som volden har medført, fylder ofte i starten af opholdet, men der bliver altid spurgt ind til kvindens tidligere erfaring med uddannelse og beskæftigelse.

3.3.2.1 Fokus på uddannelse og beskæftigelse i ledelse, kompetencer og metoder

Krisecenter Odense er drevet af Odense Kommune og organiseret under beskæftigelses- og socialforvaltningen. Det skaber fokus på og orientering mod temaet uddannelse og beskæftigelse.

Metodisk arbejder Krisecenteret ud fra en kognitiv og anerkendende tilgang med udgangspunkt i den motiverende samtale og empowerment samt med et tilbud til alle kvinder om tidlig koordinerende rådgivning.

Krisecenter Odense søger aktivt, at medarbejdergruppen repræsenterer forskellige fagprofiler og erfaringer. De forskellige kompetencer, eksempelvis medarbejdere med tidligere erfaring fra den kommunale beskæftigelsesindsats, giver en bred viden at trække ind i den rådgivning, vejledning og støtte, der gives til voldsudsatte kvinder.

3.3.2.2 Tilgang og aktiviteter

Kerneopgaven på Krisecenter Odense er krisehåndtering, at skabe sikkerhed og at etablere tryghed. Men at sætte fokus på uddannelse og beskæftigelse – og gøre det tidligt i kvindens ophold – er også en integreret del af indsatsen. Et tidligt fokus på uddannelse og beskæftigelse betragtes som en tilkendegivelse af en bredere interesse for kvinden og hendes liv: Hvem er hun, og hvilke erfaringer har hun med sig?

At gå i dialog om uddannelse og beskæftigelse skaber derved mulighed for at fokusere på noget andet end den akutte krise og de udfordringer, den bringer med sig. Samtaler med kvinden om hendes drømme og ønsker for fremtiden understøtter hende i at formulere et mål for livet efter krisecenteret. Temaet om uddannelse og beskæftigelse repræsenterer her en god mulighed for at komme i dialog og få sat ord – og eventuelt handling – på en fremtid uden vold.

Tidlig koordineret rådgivning rydder sten af vejen

Krisecenter Odense skaber fokus på temaet uddannelse og beskæftigelse gennem et fast tilbud om tidlig koordinerende rådgivning:

Det er vigtigt med den tidlige rådgivning, da der ofte er mange uafklarede sager, når en kvinde kommer på krisecenter. Dels kan der være sager i Familieretshuset, ydelser, der skal søges, afklaring af fremtidige boligforhold, og når der først begynder at komme overblik på dette, kan det give overskud til at snakke uddannelse og beskæftigelse.

Den tidlige koordinerede rådgivning handler med andre ord om at understøtte håndteringen af de udfordringer, som står i vejen for et fokus på – og/eller et overskud til at have fokus på – ønsker og drømme om forandring. Rådgivning og hjælp kan handle om emner som forældremyndighed, opholdstilladelse, økonomi samt boligsøgning.

Den tidlige koordinerede rådgivning støtter således kvinden i, at hun fra opholdets begyndelse hjælpes til at få et overblik over sin situation, får håndteret udfordringer og understøttes i at få lagt en opholdsplan, der indeholder mål eller delmål for det liv, som kommer efter krisecenteropholdet. Her understøtter den koordinerede rådgivning på Krisecenter Odense eksempelvis et fokus på uddannelse og beskæftigelse gennem hjælp til CV-skrivning og formidling af kontakt eller henvendelse til relevante personer i jobcenter eller andre forvaltninger.

Erfaringen hos Krisecenter Odense er, at langt de fleste kvinder gerne vil videre og i gang – eksempelvis med et beskæftigelsesrettet tilbud som virksomhedspraktik. Når det fokus

er en del af den tidlige koordinerende rådgivning, er oplevelsen, at der er større sandsynlighed for, at kvinden er i gang, inden hun flytter fra krisecenteret.

Koordinering drager nytte af en fælles forvaltning

Temaet om uddannelse og beskæftigelse bringes eksempelvis aktivt ind i samtalen, når det er tid til, at en kvinde skal til samtale på jobcenteret. Den koordinerende rådgivning understøtter, at der bliver skabt afklaring af, om det eksempelvis er muligt, at kvinden beholder sit nuværende arbejde, uddannelse eller praktik, mens hun opholder sig på krisecenteret. Rådgivningen kan indebære kontakt til arbejdsgiver eller jobcenter, støtte til afklaring og indgåelse af aftaler om eksempelvis orlov, nedsat tid eller sygemelding – samt vurdering af, om sådanne aftaler kan lade sig gøre i forhold til kvindens sikkerhed.

At Krisecenteret deler forvaltning med jobcenteret, skaber nem adgang og mulighed for hurtigt at handle på konkrete ønsker eller interesser – eksempelvis i forhold til praktikforløb:

For eksempel en kvinde, som havde et ønske om at komme i arbejde, men hun havde næsten ikke noget dansk sprog. Der ved jeg, hvem jeg skal spørge og tage fat i for at finde ud af, hvilke praktikmuligheder der kan være for hende.

Krisecenteret har på samme måde en tæt kontakt til forvaltninger med ansvar for dagtilbud og folkeskole:

Jeg kan bringe en viden i spil, som er meget vigtig i forhold til at understøtte, at mor eksempelvis kan komme i gang (igen). Et skridt på vejen er, at hun har et sted at aflevere sine børn – at hun har adgang til et pasningstilbud. Her har vi i kommunens dagtilbud reserveret en række ekstra pladser, som kan aktiveres, hvis vi henvender os med en kvinde, der har det behov. Det er særligt relevant for dem, som er i beskæftigelse og gerne vil fastholde det.

Den tætte kontakt opleves således at understøtte kvinderne i at fastholde uddannelse eller beskæftigelse.

4 Metode

4.1 Litteraturkortlægning

VIVE kortlagde i december 2020 eksisterende viden om, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgernes deltagelse i uddannelse og beskæftigelse. Det drejer sig om:

- voksne med svære psykiske vanskeligheder
- voksne/kvinder, der er blevet udsat for overgreb
- voksne i hjemløshed
- voksne med stofmisbrug.

Vi udvalgte de 10 mest relevante studier, som alle har fokus på en eller flere af de udvalgte målgrupper og på de sociale tilbud, målgrupperne er tilknyttet. Det gælder sociale tilbud omfattet af servicelovens § 101 (misbrugsbehandling), §§ 107 og 108 (socialpsykiatriske botilbud), § 109 (krisecentre) og § 110 (forsorghjem). Alle studier berører temaet uddannelse og beskæftigelse, uden dog at have det som primært undersøgelsesfokus.

Tablet 4.1 De 10 studier, som indgår i kortlægningen

Studie	Målgruppe	Botilbudstype
<i>Dokumenterede metoder i bostøtteindsatsen over for mennesker med psykiske lidelser</i> (Amilon et al., 2018)	Voksne med psykiske lidelser	Overgang fra § 107 og § 108 til egen bolig
<i>Livet på hjemløseboformer. Brugerundersøgelse på § 110-boformer</i> (Benjaminsen, Dyrvig & Gliese, 2015)	Hjemløse (studiet tager afsæt i spørgeskemabesvarelser, som viser, at 85 % af målgruppen er mænd)	§ 110 hjemløseboformer
<i>Kompleksitet i borgersager og opgaveløsning i socialpsykiatrien</i> (Benjaminsen, Grønfelt & Jensen, 2018a)	Hjemløse voksne med psykiske lidelser kombineret med misbrugsproblemer	§ 108 botilbud – længerevarende ophold, § 110 hjemløseboformer
<i>Indsatser til mennesker med psykiske vanskeligheder og misbrug</i> (Socialt Udviklingscenter, 2019)	Hjemløse voksne med psykiske lidelser kombineret med misbrugsproblemer	§ 110 hjemløseboformer
<i>Hjemløshed blandt kvinder i Danmark. En kvalitativ interviewundersøgelse</i> (Benjaminsen et al., 2018b)	Hjemløse (kvinder)	§ 110 hjemløseboformer, flere af kvinderne har tidligere boet på/blevet udskrevet fra et krisecenter (§ 109 botilbud)
<i>Indsatsen over for hjemløse borgere under ophold i boformer</i> (Ankestyrelsen, 2018b)	Hjemløse	§ 110 hjemløseboformer
<i>Kvalitet på botilbud</i> (Rasmussen et al., 2020)	Kvalitet i botilbud + pejlemærker	§ 107 og § 108
<i>Socialt frikort til socialt udsatte</i> (CABI, 2019)	Voksne med psykiske vanskeligheder (primært mænd), misbrug eller hjemløshed	Flere i målgruppen har opholdt sig/opholder sig på sociale tilbud
<i>Når udsatte borgere møder velfærdssystemet. Omfang, udgifter og dilemmaer</i> (VIVE, 2018)	Voksne med psykiske lidelser, dobbeltdiagnoser og komplekse problemer	§ 107, § 108 og § 110
<i>Evalueringsrapport af krisecentertilbudene. Evalueringsrapport</i> (Rambøll, 2015)	Voldsudsatte kvinder	§ 109

På tværs af studierne har vi identificeret tilgange og arbejdsmåder, der kan formodes at bidrage til at understøtte udsatte borgeres mulighed for og parathed til at deltage i uddannelse og beskæftigelse. Disse tværgående tilgange og arbejdsmåder ses som *potentialer* i forhold til at understøtte sociale tilbuds arbejde med temaet. Kortlægningen beskriver de sociale tilbuds praksis inden for hver af de fire målgrupper og afdækker de videnshuller, der fortsat eksisterer i forhold til at forstå, hvordan sociale tilbud kan arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse.

4.1.1 Ekspertinterview

Med henblik på at udfylde de identificerede videnshuller samt at opnå mere dybdegående viden om arbejdet med uddannelse og beskæftigelse på sociale tilbud, herunder arbejdet inden for de tre potentialeområder, har VIVE foretaget en række ekspertinterview. Vi har interviewet syv eksperter fra Socialstyrelsen, Komponent, Lev uden vold og Københavns Professionshøjskole, med indgående viden om indsatser og metoder i sociale tilbuds arbejde med de fire målgrupper. Derudover har vi talt med fire eksperter og forskere fra Socialstyrelsen og VIVE, som har deltaget i centrale initiativer på det socialpsykiatriske område.

Interviewene med eksperter og forskere er gennemført for at udvide forståelsen af, hvordan sociale tilbud understøtter borgerne i forhold til uddannelse og beskæftigelse, herunder med udgangspunkt i de identificerede potentialer. Ekspertinterviewene har bidraget med kvalificerede bud på, hvordan arbejdet med temaet i højere grad kan integreres i praksis, og hvad tilsynskonsulenter kan have øje for. Interviewene har også haft til formål at bygge bro til praksis via eksperternes kendskab og netværk. Det har gjort det muligt at identificere de fem sociale tilbud, som beskrives i kapitel 3.

Alle interview er gennemført i vinter og forår 2021 via videolink. Alle lydoptagelser er transskriberet og bearbejdet ud fra en tematiseret interviewguide.

4.2 Casestudier

4.2.1 Udvalgelse

Interview med fageksperter resulterede i en bruttoliste med 18 sociale tilbud. Heraf udvalgte vi fem tilbud. De primære kriterier for udvælgelsen var, at tilbuddet havde erfaringer fra arbejdet med temaet inden for mindst et af de tre potentialeområder, at erfaringerne vedrørte voksne borgere over 18 år, og at tilbuddenes arbejde kunne forventes at skabe inspiration. I udvælgelsen er det ikke tilstræbt, at de fem tilbud var repræsentative for deres tilbudstype.

4.2.2 Dataindsamling

Case-beskrivelserne bygger på interview med i alt 14 ledere og medarbejdere på de fem sociale tilbud. Alle interview er grundet covid-19 gennemført i foråret 2021 via videolink. Tilbuddene optræder med navn, mens deltagere er anonymiserede.

4.2.3 Analyse

Lydfiler er transkriberet på baggrund af interviewguidens temaer, som ligeledes har dannet rammen for analyse og case-beskrivelser. Følgende temaer dannede udgangspunkt for interview vedrørende tilbuddets arbejde med at understøtte borgeres parathed og mulighed for deltagelse i uddannelse og beskæftigelse:

- Organisering
- Målgruppe
- Strategiske/ledelsesmæssige overvejelser om temaet uddannelse og beskæftigelse
- Faglige tilgange og metoder.

Vi har afdækket, hvordan de enkelte tilbud sætter fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse i deres socialfaglige praksis, samt hvad deres bedste erfaringer er. Analyse og case-beskrivelser har fokus på at udtrække eksempler på praksis, som udfolder tilbuddenes konkrete arbejde med temaet uddannelse og beskæftigelse.

Alle deltagende tilbud har fået mulighed for at gennemlæse og kommentere på case-beskrivelsen af deres eget tilbud.

Litteratur

- Amilon, A., L. Mehlsen, S. Bengtsson, K. Nielsen & J.B. Lauridsen (2018): *Dokumenterede metoder i bostøtteindsatsen over for mennesker med psykiske lidelser*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Ankestyrelsen (2018a): *Undersøgelse af sociale tilbuds og plejefamiliers erfaringer med socialtilsynet*. København: Ankestyrelsen.
- Ankestyrelsen (2018b): *Indsatsen over for hjemløse borgere under ophold i boformer*. København: Ankestyrelsen.
- Benjaminsen, L., T. Dyrvig & T. Gliese (2015): *Livet på hjemløseboformer. Brugerundersøgelse på § 110-boformer*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Benjaminsen, L. & M. Enemark (2017): *Veje ind og ud af hjemløshed. En undersøgelse af hjemløshedens forløb og dynamik*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Benjaminsen, L., S.T. Grønfeldt & M.C.F. Jensen (2018a): *Kompleksitet i borgersager og opgaveløsning i socialpsykiatrien. En kvalitativ undersøgelse i fire kommuner*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Benjaminsen, L., S.T. Grønfeldt, L.H. Bom, L. Fynbo & A. Schmidt (2018b): *Hjemløshed blandt kvinder i Danmark. En kvalitativ interviewundersøgelse*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- CABI (2019): *Socialt frikort til socialt udsatte. Undersøgelsesrapport i forbindelse med socialt frikort*. Aarhus: CABI.
- Deloitte (2019): *CTI for kvinder på krisecenter. Implementeringsguide*. København: Deloitte.
- Jensen, D.C., A. Amilon & T. Jørgensen (2016): *Lovende praksis på det specialiserede socialområde*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd og Socialstyrelsen.
- Jakobsen, V., T. Jeppesen, H.B. Kleif, L. Mehlsen & F. Thuesen (2021): *Kortlægning af integration i kommunerne – Kommunernes indsatser for at bringe ikke-vestlige indvandrere i beskæftigelse*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Kjær, A.A., S. Kirkegaard, S.T. Grønfeldt & L. Olsen (2020): *Kvalitet i bostøtte – Et litteraturstudie om kvalitet i bostøtte til mennesker med psykiske vanskeligheder i egen bolig*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd og Socialstyrelsen.
- LAB-loven (Lov om en Aktiv Beskæftigelsesindsats): <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/548>

- Larsen, F. & D. Caswell (2020): *Co-Creation in an era of Welfare Conditionality – Lessons from Denmark*. *Journal of Social Policy* (2020), pp. 1–19.
- Rambøll (2015): *Evaluering af krisecentertilbuddene*. *Evalueringsrapport*. København: Rambøll.
- Rasmussen, P.S., S. Kirkegaard, R.E.Q. Bilbo, S.T. Grønfeldt & L. Olsen (2020): *Kvalitet på botilbud – Et litteraturstudie om kvalitet på botilbud for mennesker med psykiske vanskeligheder*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd og Socialstyrelsen.
- Servicebogen: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1548>
- Socialstyrelsen (2017): *Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2018): *Evaluering af tilsynsreformen*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2020a): *Kvalitetsmodel for socialtilsyn*. Version iht. BEK nr. 617 af 03/05/2020
- Socialstyrelsen (2020b): *Socialtilsynets vurdering af temaet uddannelse og beskæftigelse*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2020c): *Nationale retningslinjer for social stofmisbrugsbehandling*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2020d): *Nationale retningslinjer for indsatsen mod hjemløshed*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialt Udviklingscenter (2019): *Indsatser til mennesker med psykiske vanskeligheder og misbrug. Screening af indsatser på botilbud og på boformer for hjemløse*. København: Socialt Udviklings Center.
- VIVE (2018): *Når udsatte borgere møder velfærdssystemet. Omfang, udgifter og dilemmaer*. Pjece. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Links i noter til litteratur

- Aktivitets- og samværstilbud: https://naestved.dk/media/jmmnnpn30/serviceerklaring_aktivitetsogsamvaerstilbud.pdf og: https://www.fmk.dk/moeder/aaben/Socialudvalget/2012/07-11-2012/%C3%85ben%20dagsorden/Bilag/Punkt_94_Bilag_1.pdf
- CTI-metoden: <https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/dokumenterede-metoder/om-dokumenterede-metoder/cti-1/beskrivelse-af-cti-metoden.pdf>
- Individual Placement and Support (IPS): <https://star.dk/om-styrelsen/publikationer/2018/12/rapport-om-inklusion/>

Recovery: <https://www.psykiatri-regionh.dk/undersogelse-og-behandling/Recovery/Om-recovery/Sider/Fakta-hvad-er-recovery.aspx>

Socialstyrelsens guide til observation af sociale tilbud: <https://socialstyrelsen.dk/tva-ergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/tilsynsfaglige-fokus-punkter/dataindhentningsmetoder/observation>

TEM-målinger: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/behandlingsportalen/tem-trivsels-og-effekt-monitorering/saa-dan-bruger-du-tem-programmet>

VoksenMap/UngMap-metoden: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/behandlingsportalen/mapplan/fortolkning-af-ungmap-og-voksenmap>

Bilag 1 Dokumentation for vidensgrundlag

Litteratursøgning

Som et led i at indkredse den aktuelt bedste viden om, hvordan sociale tilbud for udsatte voksne kan understøtte deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, har VIVE gennemført en systematisk søgning efter videnskabelig litteratur om emnet samt en sonderende hjemmesidesøgning efter populærformidlede studier af potentielle og lovende indsatser.

Litteratursøgningen omfatter kun udsatte voksne. For denne gruppe spænder *uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter*⁸ over:

- Ordinær uddannelse og beskæftigelse
- Særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud
- Samværs- og aktivitetstilbud.

Søgningen viser, at der findes få studier, som har et kombineret fokus på de udvalgte målgrupper, tilbudstyper og temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse. Der findes mange videnskabelige og populærformidlede studier omhandlende voksne med svære psykiske vanskeligheder, voksne, som har været udsat for overgreb, som er hjemløse eller som har et stofmisbrug, og der findes også en del litteratur om, hvordan sociale tilbud kan støtte og håndtere borgeres akutte og/eller ofte behandlingskrævende udfordringer. Men information om, hvordan sociale tilbud kan understøtte (stimulere og udvikle) borgernes parathed og muligheder for uddannelse eller beskæftigelse, findes der kun meget sparsom viden om.

Via hjemmesidesøgning kan der fremsøges en række beskrivelser af konkrete tilbud i form af "beskyttet beskæftigelse" eller "samværs- og aktivitetstilbud", men videnskabelig litteratur om og eksempler på, hvordan sociale tilbud kan understøtte en mere ordinær og mindre "beskyttet" deltagelse i uddannelse og beskæftigelse er stort set fraværende. Litteratursøgningen demonstrerer endvidere en generel mangel på viden om og metoder til, hvordan sociale tilbud kan udføre et sådant understøttende arbejde.⁹

Ikke desto mindre er der inspiration at hente i studier, som på forskellige måder beskriver sociale tilbuds arbejde med udsatte voksne. Søgningen har identificeret 10 studier, som alle har fokus på en eller flere af de udvalgte målgrupper og på de forskellige sociale tilbud, de er omfattet af. Alle 10 studier relaterer derudover til temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse, uden dog at have det som primært undersøgelsesfokus. Studierne berører med temaet kan sammenfattes under overskrifterne:

⁸ Jf. Socialstyrelsens guide til observation af sociale tilbud. Se: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/tilsynsfaglige-fokuspunkter/dataindhentningsmetoder/observation>

⁹ Der har ikke været søgt eksplicit efter peer-støttede interventionsmetoder som: netværksterapeutiske metoder, selvhjælpsgrupper, medarbejdere med egne tidligere erfaringer, gruppeterapeutiske forløb, socialt gruppearbejde, fremtidsværksteder, AA-grupper, Fountain House, opgangsfællesskaber og socialpædagogiske kollektiver. Ekstern reviewer på rapporten har gjort opmærksom på, at dette kunne være relevant i forhold til viden om og metoder til at understøtte borgerens uddannelse og beskæftigelse.

- Motiverende og motivationsfastholdende indsatser
- Koordinerende indsatser.

Disse overskrifter hjælper til at skabe blik for, at borgere i de udvalgte målgrupper kan befinde sig meget forskellige steder i relation til deres parathed og mulighed for uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. På de følgende sider sammenfattes litteraturen i forhold til de to overskrifter.

Først uddrages eksempler på, hvordan sociale tilbud gennem motiverende og motivationsfastholdende indsatser arbejder på at skabe meningsfulde/hverdagslignende liv for de dele af målgrupperne, som er langt fra at kunne deltage i mere ordinære uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, og/eller hvor deres situation på et givet tidspunkt resulterer i et fravær af muligheder for selvstændigt at opretholde et almindeligt hverdagsliv. Dernæst sammenfattes litteraturens input vedrørende koordinerende indsatser i forhold til de dele af målgrupperne, som er mere parate, og hvor deltagelse i mere ordinære uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter er en reel mulighed.

De to overskrifter illustrerer også en mulig bevægelse hos den enkelte borger og understreger, at borgerforløb ikke er statiske eller determinerede, men kan flytte sig tættere på eller længere væk fra deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over tid. Dermed giver de to nedslag i motiverende og koordinerende indsatser også anledning til at interessere sig for, hvornår der i det enkelte borgerforløb er "plads" til uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter eller med andre ord, hvornår paratheden til og muligheden for deltagelse opstår, og hvordan den kan understøttes.

De 10 studier, som danner udgangspunktet for den efterfølgende sammenfatning, er fremsøgt på baggrund af et bredt fokus på forskellige målgrupper og sociale tilbud. De er alle publiceret mellem 2015 og 2021. I denne periode sker der i mange kommuner en stigende orientering inden for tilbudsområdet i retning af recovery-orientering og fokus på rehabilitering. Det har mange steder betydet et skifte i den praktiserede socialpædagogik til en mere udviklingsorienteret tilgang, der i vid udstrækning har afløst en mere omsorgsorienteret tilgang, som ikke i samme grad havde fokus på at støtte borgeren i at blive mere selvhjulpne i hverdagen (Benjaminsen et al., 2018a: s. 9).

I kraft af denne udvikling er det vurderet relevant at inkludere et eksempel på en indsats, som har været iværksat over for flere af de målgrupper, der indgår i undersøgelsen, og som fokuserer på såkaldt kritiske overgange. Eksemplet har ikke et direkte fokus på uddannelse og beskæftigelse, men peger på, at intensiv støtte i overgangen fra et socialt tilbud til egen bolig ser ud til at skabe en positiv videre udvikling for borgere i forhold til arbejde/uddannelse (Amilon et al., 2018).

Eksemplet afspejler den recovery-orienterede tilgangs fokus på øget selvhjulpnehed. Tilgangen har skabt et stigende fokus inden for socialpædagogikken på at støtte flere borgere med mere intensiv bostøtte i eget hjem. Den udvikling bevirker, at de tilbageværende borgere på § 108-tilbud opleves at have mere komplekse, pleje- og støttekrævende problemer (Benjaminsen et al., 2018a: s. 50). Man kan i forlængelse heraf have en forventning om, at et fokus på uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter træder i baggrunden på nogle af de tilbud, som denne undersøgelse omhandler.

Motiverende og motivationsfastholdende indsatser

Motiverende og motivationsfastholdende indsatser kan siges at understøtte borgerens *parathed* til deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter i de tilfælde, hvor deltagelse ofte træder i baggrunden til fordel for fokus på mere akutte og/eller behandlingskrævende udfordringer. Der kan også være behov for motiverende og motivationsfastholdende indsatser i tilfælde, hvor borgerens mentale funktionsniveau er så lavt, at der er behov for at træne og opøve helt basale færdigheder og situationer.

For borgere i målgrupperne, hvor deres situation på et givet tidspunkt resulterer i et fravær af muligheden for selvstændigt at opretholde et almindeligt hverdagsliv, kan de motiverende og motivationsfastholdende indsatser snarere siges at understøtte borgerens *mulighed* for deltagelse.

I begge tilfælde – og i de eksempler, som vi fremhæver herunder – er der fokus på den sociale og personlige udvikling, på at borgeren udvikler kompetencer, stabilitet, fællesskab og indhold i livet og på at skabe og fastholde lyst til uddannelse eller arbejde.

Motiverende og motivationsfastholdende indsatser sker eksempelvis i forskellige former for samværs- og aktivitetstilbud på eller uden for tilbud.

Meningsfulde/hverdagslignende liv

Flere af de fremsøgte studier nævner behovet i målgrupperne, på tværs af voksne med psykiske vanskeligheder og hjemløse, for struktur og dagligdags aktiviteter på sociale tilbud. Derudover har litteratursøgningen fremsøgt et enkelt studie fra Socialt Udviklingscenter (2019), som har screenet indsatser for voksne med psykiske vanskeligheder og misbrug. Studiet går, som det eneste i litteratursøgningen, tæt på indholdet i indsatsen i konkrete botilbud og forsøger at indkredse lovende indsatser til målgruppen. Herunder beskrives et konkret eksempel på en motiverende indsats med fokus på at skabe meningsfulde og hverdagslignende liv. Indsatsen beskrives som en "helhedsorienteret indsats med afsæt i housing first og harm reduction" (Socialt Udviklingscenter, 2019: s. 60) og finder sted på to ens lignende socialpsykiatriske botilbud.

Målgruppe

Begge botilbud er målrettet voksne (35-65 år) med kombinerede og særligt komplekse udfordringer. Det indbefatter svære psykiske vanskeligheder og mangeårigt misbrug af eksempelvis hash og hårde stoffer. Mange er ikke udredt for deres psykiske lidelse og misbrug. Flere borgere har en historik med andre sociale tilbud, hvor de ikke kunne rummes og måtte fraflytte.

Formål

Det overordnede formål med indsatsen på de to botilbud er at tilbyde borgere i målgruppen et hjem, hvor der er rart at være, hvor de kan føle sig trygge og kan rummes, som de er. Generelt har borgerne svært ved selv at sætte struktur på dagen og holde styr på aftaler, døgnrytme, måltider og aktiviteter. Det er svært for dem at komme igennem en helt almindelig hverdag. Formålet med at tilbyde et hjem og en daglig struktur er, at bor-

gerne opnår mere stabilitet i, hvad forfatterne beskriver som et kaotisk liv (Socialt Udviklingscenter, 2019: s. 61). Botilbuddene giver adgang til omsorg og støtte til at kunne udfolde sig som individ og tilbud om at indgå i et fællesskab med andre. Botilbuddene arbejder ud fra housing first-princippet og harm reduction, hvor fokus er på at give borgerne et hjem og minimere de skader, et kaotisk liv med skadeligt misbrug medfører.

Virkning

Struktur er en vigtig del af indsatsen. Det kan borgerne ikke selv skabe, og derfor er det i høj grad medarbejdernes opgave at støtte borgerne til at opnå en struktur med meningsfulde aktiviteter i hverdagen. Måltiderne ligger på samme tid hver dag, der er faste ugentlige aktiviteter og traditioner omkring højtider, fødselsdage, udflugter og rejser.

De fleste borgere får støtte til at holde styr på deres aftaler og bliver ledsaget, når de skal uden for botilbuddet, fx til behandling på hospital og i lægehus, og ligeledes til sociale aktiviteter som biograftur eller restaurantbesøg.

Aktiviteter er en del af indsatsen og hverdagen. Medarbejderne støtter bl.a. borgerne til at gøre noget andet end at misbruge, få ordentlig mad hver dag, få nogle gode oplevelser og tænke på andet end alkohol og stoffer.

”Dusørjob”/lønnede arbejdsopgaver på bostedet

De inkluderede studier rummer flere eksempler på konkrete aflønnede opgaver eller ansvarsområder, som tilbuddets borgere kan ansøge om (Benjaminsen et al., 2015; Socialt Udviklingscenter, 2019).

Målgruppe

Eksemplerne er uddraget fra studier, der undersøger komplekse borgersager, hvor psykiske vanskeligheder går hånd i hånd med misbrug og hjemløshed.

Formål

Tilbuddet om lønnede arbejdsopgaver er ikke beskrevet som en egentlig indsats og er ikke undersøgelsesfokus for nogen af de inkluderede studier. Der findes hverken metodebeskrivelse, bevæggrund eller teoretisk afsæt for at etablere denne type aktiviteter. De lønnede arbejdsopgaver på sociale tilbud nævnes i stedet i beskrivelser af tilbuddenes generelle indhold, i borgeroplevelser og fra et medarbejderperspektiv (Benjaminsen et al., 2015; Socialt Udviklingscenter, 2019).

Virkning

Der foreligger ikke studier, der har evalueret virkningen af lønnede arbejdsopgaver på sociale tilbud. Den virkning, som beskrives her, er således baseret på borgernes og medarbejdernes egne vurderinger af, hvad et ”dusørjob” eller en lønnet arbejdsopgave på et socialt tilbud betyder for dem. Blandt borgere på hjemløseboformer beskrives et ”dusørjob” eksempelvis som et holdepunkt, der hjælper til at skabe en rutine i hverdagen, og at det giver mulighed for at tjene lidt ekstra penge. Flere borgere ser gerne, at denne type aktiviteter bliver styrket, fordi indhold i hverdagen modvirker kedsomhed, som kan være med til at fastholde et eventuelt misbrug (Benjaminsen et al., 2015: s. 83). Andre peger

på, at "dusørjob" og pligter generelt kan medvirke til at gøre dem klar til et efterfølgende liv i egen bolig.

Koordinerende indsatser

Afsnittet beskriver en række eksempler på det, vi har valgt at samle under overskriften "koordinerende indsatser". De koordinerende indsatser eller tilgange kan siges at understøtte borgerens *mulighed* snarere end borgerens *parathed* for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

De koordinerende indsatser eller tilgange, som optræder i de udvalgte studier, ses eksempelvis i forbindelse med en (re-)orientering mod et mere selvstændigt liv for den enkelte borger, hvor fokus er rettet mod samfundslivet uden for det sociale tilbud eller i forbindelse med egentlig udslusning.

Koordinerende indsatser kan desuden bestå i at hjælpe borgere på sociale tilbud med at etablere eller vedligeholde kontakt til andre aktører (fx myndighedssagsbehandler, arbejdsgiver, uddannelsesvejleder). Derigennem støtter tilbud op om borgerens mulighed for at deltage i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

Endelig kan de koordinerende indsatser handle om at hjælpe borgeren til at planlægge og derigennem understøtte egentlige uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, såsom lektielæsning, praktikforløb, uddannelsesforløb, lønnet arbejde mv.

De koordinerende indsatser understøtter bl.a. borgeren i at skabe fremtidige og fastholde eksisterende muligheder for deltagelse i særlige uddannelses- og beskæftigelsestilbud og ordinær uddannelse og beskæftigelse. De eksempler, som er identificeret i de 10 inkluderede studier, afspejler kun i lav grad, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgerens parathed og mulighed for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter inden for tilbuddet.

CTI-metoden (Critical Time Intervention)

Målgruppe

CTI-metoden er udviklet i USA med henblik på at hjælpe hjemløse borgere i den kritiske overgang fra hjemløshed til egen bolig. Metoden har vist sig at have positive effekter i forhold til at reducere hjemløshed internationalt og i Danmark (Amilon et al., 2018; Benjaminsen & Enemark, 2017). I Danmark har metoden været afprøvet til voksne med psykiske vanskeligheder efter indlæggelse på en psykiatrisk afdeling, i overgangen fra bo-tilbud til egen bolig (Amilon et al., 2018) og til kvinder udsat for vold i nære relationer i overgangen fra krisecenter til egen bolig (Deloitte, 2019).

Formål

CTI-metoden skal sikre en vellykket overgang til et nyt liv for borgeren. CTI-forløbet er recovery-orienteret. Det betyder, at det er tilpasset borgerens behov og ønsker, og at borgeren skal tage aktivt del i forløbet. CTI-metoden er en tidsafgrænset intervention, som tilbyder borgeren intensiv støtte i overgangsfasen. I Danmark har metoden været

anvendt til hjemløse borgere med psykiske vanskeligheder og/eller misbrugsproblemer med behov for støtte i en kritisk overgangsfase fra herberg til egen bolig (Benjaminsen & Enemark, 2017). I Amilon et al. (2018) evalueres effekten af CTI-metoden i overgangen fra botilbud eller indlæggelse til egen bolig.

CTI-medarbejderen kan eksempelvis være kommunale bostøtte medarbejdere efter servicelovens § 85 eller medarbejdere fra § 110-tilbud. De har to roller i samarbejdet med borger:

- En koordinerende rolle i sammensætningen og udførelsen af borgerens CTI-forløb samt koordination med fx myndighedssagsbehandler og andre relevante aktører
- En understøttende rolle, som skal medvirke til, at borgeren udvikler og styrker egne ressourcer og kompetencer.

Virkning

I Amilon et al. (2018) måles effekten af CTI på borgernes udvikling i forhold til mental trivsel, funktionsniveau samt i forhold til deres udvikling på 10 livsdimensioner. Evalueringen er designet som et randomiseret kontrolleret forsøg, hvor borgere, der visiteres til bostøtte efter indlæggelse eller ophold på botilbud, randomiseres enten til et CTI-forløb eller til en kontrolgruppe, der modtager den almindelige bostøtte (serviceloven § 85). Borgernes funktionsniveau måles på tre livsområder: arbejde/uddannelse, socialt liv og familieliv/hjemlige forpligtelser

Amilon et al. (2018) viser, at CTI-gruppen udvikler sig signifikant i positiv retning (oplever færre begrænsninger) efter 9 måneders forløb sammenholdt med ved forløbets opstart. Der er en tendens til, at CTI-gruppens positive udvikling i forhold til arbejde/uddannelse, socialt liv og familieliv/hjemlige forpligtelser fortsætter, således at der sker en yderligere forbedring ved den opfølgende måling ved 18 måneder. Derudover er der en tendens til en mere positiv udvikling for CTI-gruppen end for kontrolgruppen.

Samarbejde og koordination med beskæftigelsesområdet

Beskrivelsen af denne type indsatser samler en række eksempler på, hvordan sociale tilbud hjælper eller kan øge fokus på at hjælpe borgere i deres kontakt til andre kommunale aktører. I eksemplerne er der taget udgangspunkt i sociale tilbuds samarbejde med beskæftigelsesområdet. I studierne er der en række andre eksempler på koordination med andre kommunale aktører, herunder misbrugsområdet, hjemmeplejen og sundhedsområdet (Benjaminsen et al., 2015, 2018a, 2018b).

Målgruppe

Eksemplerne er fundet i flere studier. Det er således en bred målgruppe af voksne med psykiske vanskeligheder, misbrug og hjemløshed, som flere steder får, og kan have brug for, støtte i forhold til at deltage i og fastholde andre tilbud, såsom aktiverings- og beskæftigelsestilbud.

Benjaminsen et al. (2015) tegner et billede af behovet blandt borgergruppen på hjemløseboformer med udgangspunkt i en spørgeskemaundersøgelse blandt brugere af § 110-

tilbud. Borgergruppen her er kendetegnet ved, at 3 ud af 4 borgere oplever fysiske helbredsproblemer, mens 2 ud af 3 oplever forskellige psykiske problemer. Derudover angiver halvdelen af de adspurgte, at de har et aktivt forbrug af hash, mens 1 ud af 4 har et aktivt forbrug af hårde stoffer. Det er således en kompleks borgergruppe, som potentielt set oplever en flerhed af problemer samtidig. Det samme billede tegnes i Benjaminsen et al. (2018a, 2018b). Her fremhæves behovet for, og eksempler på, at sociale tilbud yder koordinerende støtte til andre kommunale tilbud i relation til komplekse borgersager, hvor borgeren har mere end ét socialt eller helbredsmæssigt problem.

Formål

I de fremhævede eksempler er der ikke tale om evaluerede indsatser. I flere studier træder de sociale tilbuds rolle i forhold til koordination og samarbejde frem som beskrivelser af, *hvad* rollen typisk består i, og *hvorfor* tilbud påtager sig opgaven. Viden om koordinerende indsatser stammer fra spørgeskemaundersøgelser og kvalitative interview med borgere på § 110-botilbud samt fra interview med repræsentanter fra kommunernes § 107- og § 108-botilbud.

De målgrupper, som indgår i eksemplerne, har forskellige forsørgelsesgrundlag. Afhængigt af hvilket, er der en række krav, som borgeren skal opfylde for at modtage ydelse. Blandt brugere af hjemløseboformer viser Benjaminsen et al. (2015), at den overvejende andel modtager kontanthjælp. Hvis de ikke overholder deres fremmødepligt i jobcenteret til samtaler og eventuel aktivering, er de således i risiko for økonomiske sanktioner. Dermed kan en koordinerende indsats dels hjælpe borgeren til, at dennes økonomiske situation ikke forværres, dels understøtte muligheden for, at uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter kan opstå.

Virkning

De koordinerende indsatser består eksempelvis i, at det sociale tilbud hjælper med at etablere eller vedligeholde borgerens kontakt til kommunale og andre aktører i borgerens liv. I relation til uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter kan aktørerne omfatte myndighedssagsbehandler, arbejdsgiver, praktiksted, uddannelsesvejleder. Derved understøtter de sociale tilbud borgerens mulighed for at deltage.

Der er eksempler i studierne på, at personale på sociale tilbud deltager som bisiddere i møder på jobcenter, socialforvaltning og lignende. Omkring halvdelen af de borgere, som i Benjaminsen et al. (2015) har svaret på spørgsmålet vedrørende behovet for, at personale hjælper med kontakten til sociale myndigheder, oplever ikke et behov. Den resterende halvdel udtrykker et behov og oplever i overvejende grad, at de får den hjælp, de har brug for. Blandt de borgere, som ikke udtrykker et behov, finder Benjaminsen et al. et potentiale for hjemløseboformerne i at styrke denne form for hjælp, da undersøgelsen peger på, at omkring en tredjedel af borgerne ikke har nogen form for kontakt med en myndighedssagsbehandler overhovedet. Igen skaber det en risiko i forhold til deres økonomiske situation og forsørgelsesgrundlag.

Studierne peger også på, at de sociale tilbud oplever, at koordinationsopgaven ikke er uden udfordringer. Benjaminsen, Grønfeldt & Jensen (2018a) og Benjaminsen et al. (2018b) peger således på, at koordinering og samarbejde kræver tid og ressourcer og involverer mange forskellige aktører, som ikke nødvendigvis har samme tilgang til og syn

på, hvad en borgers problematik drejer sig om. En udfordring i relation til samarbejdet er derfor ofte de forskellige kulturer og professionelle logikker, som medarbejderne i socialpsykiatrien skal forsøge at navigere i og arbejde ud fra, når samarbejdet skal fungere (Ibid. 2018a: s. 54, 2018b: s. 155).

Tværgående opsamling på studier

Denne videnssyntese har til formål at undersøge, hvordan sociale tilbud på en meningsfuld måde kan understøtte udsatte borgeres deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. På baggrund af en gennemgang af 10 studier har vi undersøgt, hvad aktuel lovende praksis er, i forhold til at understøtte uddannelse og beskæftigelse, overfor fire prædefinerede målgrupper (voksne med svære psykiske vanskeligheder, kvinder udsat for overgreb, voksne i hjemløshed og voksne med stofmisbrug) på hhv. § 101-, § 107-, § 108-, § 109- og § 110-tilbud. Syntesen viser, at detaljerede beskrivelser af konkrete indsatser og metoder til, hvordan sociale tilbud kan understøtte udsatte borgeres uddannelse og beskæftigelse, i høj grad er fraværende fra den fremsøgte litteratur. Ikke desto mindre peger litteraturen på arbejdsmåder og tilgange, som potentielt kan styrke borgerens mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse, selvom uddannelse og beskæftigelse ikke nødvendigvis har været et mål for indsatsen.

Vi gennemgår i denne opsamling først de tilgange og arbejdsmåder, som på tværs af de identificerede studier formodes at kunne bidrage til at understøtte borgeres mulighed og parathed for uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter – fx ved at bidrage til borgerens trivsel og samfundsdeltagelse overordnet set.

Vi opsummerer dernæst, for hver af de fire målgrupper, det fremsøgte vidensgrundlag i forhold til indsatser, metoder og arbejdsmåder, der kan understøtte borgernes uddannelse og beskæftigelse. Denne opsummering har to formål: For det første at beskrive praksis i forhold til uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter samt aktiviteter, der kan forventes at understøtte deltagelse i denne type af aktiviteter for de fire målgrupper og for det andet at pege på huller i forhold til viden om disse indsatser på målgruppeniveau.

Fælles tilgange og arbejdsmåder, som kan understøtte udsatte borgeres mulighed og parathed for uddannelse og beskæftigelse

Vi beskriver i dette afsnit tilgange og arbejdsmåder på sociale tilbud, som kan understøtte borgeres deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, og som er blevet anvendt i flere af de fremsøgte studier. Hvis muligt, beskrives også, på et overordnet niveau, den bagvedliggende forandringsteori for, hvorfor tilgangen eller arbejdsmåden kan forventes at bidrage til borgerens deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

Struktur

Flere af de fremsøgte studier nævner *struktur* som en bidragende faktor til forøget livskvalitet for udsatte borgere på sociale tilbud (Benjaminsen, Grønfeldt & Jensen, 2018a; CABI, 2019; Kjær et al., 2020; Socialt Udviklingscenter, 2019). En struktureret hverdag er

ofte en forudsætning for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Dermed kan tilbud potentielt understøtte borgerenes parathed til og mulighed for deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter ved at hjælpe borgerne med at opnå en struktureret hverdag.

På den anden side nævnes beskæftigelses- og uddannelsesorienterede aktiviteter i flere af studierne som strukturskabende (fx Amilon et al., 2018; Ankestyrelsen, 2018b; CABI, 2019; Socialt Udviklingscenter, 2019; se også Rambøll, 2015 og Kjær et al., 2020). Der er dermed ikke konsensus i litteraturen vedrørende årsagskæden mellem uddannelse- og beskæftigelsesrettede aktiviteter på den ene side og struktur på den anden, idet begge faktorer kan være hhv. mål og middel, alt afhængigt af hvilket perspektiv man anlægger på borgerne og deres livssituation.

Recovery

De fleste af de inkluderede studier lægger positiv vægt på, at der arbejdes ud fra en recovery-orienteret tilgang i den sociale indsats, der tilbydes borgere på sociale tilbud (Amilon et al., 2018; Benjaminsen, Grønfeldt & Jensen, 2018a; Benjaminsen et al., 2018b; VIVE, 2018; Socialt Udviklingscenter, 2019). Denne tilgang indebærer, at den indsats, som borgeren tilbydes, er tilpasset hans eller hendes behov og ønsker, og at borgeren tager aktivt del i forløbet. Indsatsen skal dermed bidrage til at styrke borgerens livssituation på de områder, der er relevante for borgeren (Amilon et al., 2018). Dette fokus indebærer, at uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter kan bidrage til borgerens recovery (Amilon et al., 2018; VIVE, 2018), men at der ikke pr. automatik kan sættes lighedstegn mellem recovery-orienteret arbejde og borgerens deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter.

De inkluderede studier har ikke fokus på sammenhængen mellem recovery-orienteret arbejde og borgerens deltagelse i uddannelses- eller beskæftigelsesrettede aktiviteter. De postulerer heller ikke en forandringsteori eller hypotese for denne sammenhæng. At arbejde med borgerens recovery kan bidrage til en forbedret livssituation og kan dermed understøtte borgerens parathed til deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Dette link er dog ikke eksplicit beskrevet eller undersøgt i de inkluderede studier.

Indsatser på målgruppeniveau

Vi opsummerer i dette afsnit, for hver af de fire målgrupper, det fremsøgte vidensgrundlag i forhold til indsatser, metoder og arbejdsmåder, der kan understøtte borgere på sociale tilbuds deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Vi beskriver aktiviteter, indsatser og praksis i forhold til at understøtte uddannelse og beskæftigelse, eller uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, for de fire målgrupper. Vi analyserer derudover de identificerede indsatser med udgangspunkt i de første fem elementer i "Lovende praksis" (Jensen, Amilon & Jørgensen, 2016) og identificerer videnshuller på målgruppeniveau.

Voksne i hjemløshed

For voksne i hjemløshed med ophold på § 110-tilbud findes der forholdsvis mange eksempler i den fremsøgte litteratur på beskæftigelsesrettede aktiviteter, som borgerne

deltager i. Dette kan skyldes, at kommunerne ifølge servicelovens § 103, stk. 1 skal tilbyde særligt tilrettelagte beskæftigelsesforløb til personer med særlige sociale problemer, heriblandt hjemløse borgere (Ankestyrelsen, 2018b). Beskæftigelsen på § 110-tilbud kan fx omfatte værkstedsarbejde eller driftsopgaver i tilbuddet som fx havearbejde eller rengøring (dusørarbejde) og skal bl.a. hjælpe borgerne til at få en oplevelse af en mere normal hverdag og døgnrytme (Ibid.). Der findes også eksempler i den fremsøgte litteratur på sociale tilbud, hvor man har oprettet socialøkonomiske virksomheder i tilslutning til tilbuddet, hvor borgerne bliver ansat (CABI, 2019).

Et andet eksempel på en beskæftigelsesrettet aktivitet er projektet *Hyr en hjemløs*, hvor et § 110-tilbud og en kommune samarbejder om at bidrage til, at borgerne får tilknytning til og erfaring med arbejdsmarkedet gennem at deltage i vikaropgaver på lokale virksomheder efter dag-til-dag princippet (CABI, 2019).

Andre eksempler på aktiviteter, som kan ses som uddannelses- og beskæftigelsesrettede, og som borgere på § 110-tilbud deltager i, er kommunal aktivering, fysiske aktiviteter, at sælge Hus Forbi eller at være aktiv i sociale organisationer (Benjaminsen, Dyrvig & Gliese, 2015).

Vurdering af beskrivelsen af indsatserne med udgangspunkt i lovende praksis

Det er ikke beskrevet i litteraturen, hvilken *teori eller viden*, som de identificerede indsatser og aktiviteter baserer sig på. *Målet* for aktiviteterne er i det omfang, dette er beskrevet, fx at bidrage til at give borgeren en normal hverdag, at holde borgeren væk fra misbrug samt at bringe borgeren tættere på arbejdsmarkedet. *Virkingen* af indsatserne er sjældent undersøgt. En undtagelse er projektet *Hyr en hjemløs*, hvor evalueringen viste, at selvom borgere og virksomheder var godt tilfredse med projektet, var de administrative omkostninger for høje til at tillade en implementering af projektet i sædvanlig drift (CABI, 2019). Indsatsernes *overførbarhed* er ikke beskrevet, men kan formodes at variere på tværs af indsatserne og aktiviteterne. I de tilfælde, hvor der findes et værksted eller en socialøkonomisk virksomhed i tilslutning til det sociale tilbud, kan overførbarheden fx formodes at være begrænset. Detaljeringsgraden for *beskrivelse* af indsatsen varierer markant på tværs af studierne, men lever sjældent op til kriterierne for elementet *beskrivelse* i lovende praksis (Jensen, Amilon & Jørgensen, 2016).

Huller i litteraturen

For borgere på § 110-tilbud forefindes forholdsvis mange eksempler på beskæftigelsesrettede aktiviteter i litteraturen. De identificerede studier beskriver, om end generelt forholdsvis overfladisk, hvordan tilbuddet kan understøtte borgernes deltagelse i beskæftigelsesrettede aktiviteter, og hvordan dette arbejde kan se ud i praksis.

Der mangler eksempler fra litteraturen på, hvordan § 110-tilbud konkret kan arbejde med borgernes uddannelse eller deltagelse i uddannelsesrettede aktiviteter.

Voksne med svære psykiske vanskeligheder (§ 107- og § 108-botilbud)

Der mangler i høj grad beskrivelser af uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, der er blevet iværksat på § 107- og § 108-botilbud i den fremsøgte litteratur. En

undtagelse er en beskrivelse af den socialøkonomiske virksomhed *Jobberiet*, hvor psykisk og socialt udsatte borgere fra et § 108-botilbud arbejder med forskellige håndværksopgaver med støtte fra fagprofessionelle og frivillige (CABI, 2019).

Amilon m.fl. (2018) viser, at en intensiv og håndholdt indsats kan hjælpe borgere til højere trivsel og styrke deres tilknytning til uddannelse og beskæftigelse ved overgangen fra § 107- og § 108-botilbud, men den konkrete indsats i forhold til uddannelse og beskæftigelse, og botilbuddets rolle heri, er ikke beskrevet.

Derudover forefindes der i litteraturen eksempler på indsatser over for målgruppen i botilbudsregi, som har til formål at bidrage positivt til borgerens generelle livssituation, som fx anerkendende relationspædagogik, motiverende samtale, kognitiv adfærdsterapi, systemisk samtale og KRAP (kognitiv, ressourcefokuseret og anerkendende pædagogik) (Socialt Udviklingscenter, 2019). Denne type af indsatser og arbejdsmetoder kan på den lange bane bidrage positivt til borgerens recovery og dermed til paratheden for at indgå i beskæftigelses- og uddannelsesrettede aktiviteter. Dette link er imidlertid ikke eksplicit undersøgt (Socialt Udviklingscenter, 2019).

Vurdering af beskrivelsen af indsatsen i udgangspunkt i lovende praksis

Den fremsøgte litteratur beskriver blot én konkret beskæftigelsesrettet aktivitet, der er blevet iværksat på et § 108-botilbud (*Jobberiet*) (CABI, 2019). Hverken indsatsens *teoretiske* grundlag, dens *virkning* eller graden af *overførbarhed* er eksplicit *beskrevet* i studiet.

Huller i litteraturen

Der mangler i høj grad beskrivelser af, hvordan § 107- og § 108-botilbud kan understøtte borgernes deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, og hvordan dette arbejde kan se ud i praksis.

Kvinder udsat for overgreb (§ 109-botilbud) og voksne med stofmisbrug (§ 101-botilbud)

Vi har ikke fundet eksempler i litteraturen, hvor § 101- eller § 109-tilbuds rolle i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over for de to målgrupper er beskrevet. Der findes imidlertid en evaluering af § 109-tilbuds rolle i forhold til at gennemføre CTI-forløb med voldsudsatte kvinder, hvor deltagelse i uddannelse eller beskæftigelse, eller i uddannelses- eller beskæftigelsesrettede aktiviteter, indgår som en del af evalueringsgrundlaget, men hvor tilbuddets rolle ikke er beskrevet (Deloitte, 2019, se også Rambøll, 2015).

Huller i litteraturen

Der mangler i høj grad viden om, hvordan § 101- og § 109-tilbud kan bidrage til at understøtte uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over for borgerne, samt af hvordan dette arbejde kan se ud i praksis.

Kvalitative ekspertvurderinger af sociale tilbuds arbejde med temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse

Det følgende afsnit bygger på et kvalitativt empirisk materiale indsamlet blandt udvalgte videnspersoner med aktuel viden om undersøgelsens målgrupper og sociale tilbud. Der er gennemført syv interview og derudover fire samtaler med personer, der har haft supplerende viden om målgrupper og/eller tilbudstyper, som har deltaget i centrale initiativer, eller som har tæt kontakt til praksis.

Formålet med at gennemføre ekspertinterview har været at udvide det oparbejdede om end begrænsede vidensgrundlag om, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgernes deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter. Litteratursøgningen understreger behovet for at øge viden om dette tema.

En del af formålet med at gennemføre ekspertinterview har således været at forfølge de videnshuller inden for hver enkelt målgruppe, som litteratursøgningen demonstrerede. Sekundært har interviewene haft til formål at skabe en bro ud i praksis via eksperternes kendskab og netværk.

I det følgende præsenteres den viden, som er formidlet i ekspertinterview vedrørende de inkluderede målgrupper og sociale tilbud. Præsentationen er ofte formuleret i direkte tale. Der er her tale om sammenfatninger af de transskriberede interview.

Vi forholder eksperternes viden til litteratursøgningen og søger så vidt muligt at udfylde de huller, som her identificeres. Eksperternes viden er en blanding af konkret erfaring fra projektarbejde, initiativer, udarbejdelse af retningslinjer, rådgivning og undervisning i kommuner/på botilbud og målgruppekendskab.

Ekspertvurderinger og input sammenfattes i en tværgående opsamling, som peger på nogle af de elementer i indsatsen, der går igen på tværs af målgrupper og sociale tilbud.

Voksne i hjemløshed – § 110-botilbud/-boformer

For borgere på § 110-tilbud giver litteraturen forholdsvis mange eksempler på beskæftigelsesrettede aktiviteter. De identificerede studier beskriver dog forholdsvis overfladisk, hvordan sociale tilbud kan understøtte borgernes deltagelse i beskæftigelsesrettede aktiviteter, og hvordan dette arbejde kan se ud i praksis.

Der mangler således eksempler på, hvordan § 110-tilbud konkret kan arbejde med borgernes uddannelse eller deltagelse i uddannelsesrettede aktiviteter. Den viden, som formidles i afsnittet, er baseret på ekspertinterview med en chefkonsulent i Socialstyrelsens Center for Udsatte Voksne (omtales efterfølgende som informanten). Herunder arbejdet med hjemløsestrategien samt de faglige anbefalinger udarbejdet til § 110-botilbud vedrørende:

- Udredning og opholdsplaner
- Samspil med kommunal myndighed
- Socialfaglige indsatser under borgerens ophold.

Målgruppen – de allermest udsatte

For at forstå det arbejde, der pågår på § 110-tilbud – særligt i relation til temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse – er det, ifølge informanten, afgørende at få en forståelse for målgruppen. Den rummer stærkt udsatte borgere, hvoraf kvinder skønnes at udgøre en fjerdedel af den samlede gruppe. Udsathedens beskrives i form af slidte netværk, sofasovere, oplevelser af social deroute, misbrug, psykiske vanskeligheder og økonomisk gæld. § 110 betegnes som det yderste led i hele servicelovens tilbudsvifte.

Tilbuddenes formål

De borgere, som kommer på § 110-tilbud, beskrives som meget langt fra uddannelse og beskæftigelse. Tilbuddets primære fokus er ikke uddannelse og beskæftigelse. Hverken for medarbejdergruppen på botilbuddene eller for borgergruppen. Der arbejdes, ifølge informanten, ud fra en strategi om at få ro på og få løst de umiddelbare udfordringer i borgerens liv. Det beskrives, hvordan der ofte er mange forhold at tage hånd om, før man når derhen, hvor der kan tales om borgerens selvforsørgelse:

- Først: ro på, få løst de umiddelbare udfordringer i borgerens liv
- Dernæst: at få lavet en udredning, som beskriver mennesket, hvor mange forskellige problemstillinger er der, og hvilke er vigtigst at få hold på.

Fokusområde: Egen bolig

§ 110 er en midlertidig boform. Derfor er det største fokus i arbejdet med borgeren at finde ud af, hvor de skal bo bagefter. Der er fokus på at støtte borger i egen bolig og sikre støtte og hjælp. Men allerførst skal der sikres ro og omsorg i forhold til den akutte situation.

Fokusområde: Forsørgelse

Uddannelse og beskæftigelse handler for borgere i målgruppen om at sikre forsørgelse: Hvordan kan du have penge i dit liv for overhovedet at overleve? De skal sikres penge til ophold samt kost og logi. Kost og logi opkræves direkte hos borger, mens husleje opkræves hos kommunen – i princippet. De fleste er på kontanthjælp. Der er en række krav fra jobcenter. Medarbejdere støtter borger i at komme til sådanne møder.

Et hovedbudskab vedrørende målgruppen er at forstå, at uddannelse og beskæftigelse ikke er noget af det første, som medarbejderne tager sig af. Det er kendetegnende for målgruppen, at de har været under stress og traume så længe, at mange er i alarmberedskab. De har ikke ro til at sætte ord på mål og drømme for fremtiden. Det første handler derfor om at skabe ro og tage vare på det akutte. Hvordan kan det sikres, at de kommer ud af situationen, og hvad er det så, deres drømme er?

Opstart og forløb

1. Der foretages en hurtig screening.
2. Hvis borger får en plads, er der et krav om, at hjemkommunen orienteres inden for 3 dage.
3. Borger får tildelt en kontaktperson på tilbuddet.
4. De udreder sammen borgerens udfordringer.

5. De udarbejder på den baggrund en opholdsplan med mål for opholdet: Hvad skal vi arbejde med/samarbejde om under opholdet?
6. Løbende under opholdet laver kontaktpersonen diverse observationer, som også føder ind i opholdsplanen – og kvalificerer udredningen.
7. Herefter sendes til hjemkommune enten begge eller kun opholdsplanen – udredninger er det bagvedliggende dokument. Det sendes ikke altid med. Det sker i samtykke med borger.
8. Herefter har kontaktperson, borger og myndighedssagsbehandler (fra socialforvaltningen) i hjemkommune et handleplansmøde. Det kan være udfordret af afstande. Mange kommuner bruger udgående sagsbehandlere, som rejser rundt i landet for at deltage på sådanne møder.
9. Man holder x antal handleplansmøder, som handler om: Hvad der skal ske efter opholdet på § 110, hvilke ting skal sættes i gang, hvad er der brug for? Det udmønter sig i en § 141-handleplan – en fælles plan (mellem § 110-tilbud og socialforvaltning). Den skal løbende følges op. Det er meget svingende, hvilken kvalitet der er i arbejdet. Kvaliteten stiger, ifølge informanten, ligeså stille. Men det er udfordret af, at borgere i målgruppen ofte flytter meget rundt i landet. Der startes forfra, hver gang borgeren skifter opholdskommune. Udredningen følger ikke med fra § 110 til § 110. For hver gang skal der laves en ny udredning og opholdsplan.

Rehabiliterende indsatser på § 110-tilbuddene

Tidligere havde mange § 110 en tilknyttet § 103 (støttet beskæftigelse) og § 104 (aktivitets- og samværstilbud). Fordi borgeren var så udsat, kunne man godt have beskyttet beskæftigelse på tilbuddet, fx i form af små værksteder, som kunne gøre det ud for kommunens aktiveringstilbud. Det er der, ifølge informanten, kun lidt tilbage af i praksis.

Så hvad træder i stedet? Ifølge informanten, er tilgangen på § 110, at borgerne – frem for at leve i en parallel verden på botilbuddet – skal ud i virkeligheden, dvs. i almindelig bolig med almindeligt indhold i hverdagen. Hele den rehabiliterende tanke handler om, at de skal fungere i virkeligheden, frem for at de skal lules ind i aktiviteter på bostedet. Det vurderes dog at være en stor udfordring for borgere på § 110-tilbud, at de ikke har/i mindre grad har meningsfulde aktiviteter på tilbuddet.

Tilgangen på § 110 er en mere rehabiliterende indsats, mens det beskæftigelsesrettede ligger på jobcenteret. På boformen skal borger hurtigere ud – boformen har fokus på at udrede og få afklaret, hvad borgeren har brug for. Boformen skal bidrage ind i den kommunale myndighed i forhold til borgerens behov.

Det første sted er boligen og derefter at få afdækket behov og drømme og at finde de små skridt på vejen derhen. Der er nogle færdigheder, som skal være på plads – fx at man har et sted at bo, at man kan få et bad og noget mad. Der startes ikke på beskæftigelse, før de andre ting er på plads.

Der refereres til faglige anbefalinger, hvor § 110-tilbud og kommunale myndigheder har siddet med om bordet i forhold til at kigge ind i praksis. Anbefalinger handler om:

1. Udredning og opholdsplaner – lovpligtigt, at de skal gøre dette
2. Samspil med kommunal myndighed
3. Socialfaglige indsatser under borgerens ophold.

Ad 1) når § 110 laver udredning, kan de eksempelvis opdage, at borgeren er belastet af det psykiske, og at det skaber stoftrang. Måske har borger aldrig fået en psykiatrisk udredning – så tager man kontakt til hjemkommune og sætter gang i det. Det kan også være somatiske ting, sårbehandling mv. De kan lave en mere dybdegående udredning.

En aktivitet kan fx være misbrugsbehandling – det kan godkendes som den aktivitet, man er i gang med, men det er ofte en udfordring, hvad døgnets andre timer skal gå med. De har ganske få meningsfulde aktiviteter i hverdagen på den ene side. På den anden er der kun få, som rent faktisk kan honorere særligt mange timers beskæftigelse i en uge. Her er der lidt fokus på dusørjob – det ligner beskyttet beskæftigelse. De har et behov for at udføre et stykke arbejde og få en anerkendelse for det, føle, at de gør en forskel og tjener egne penge.

Ad 2) Bliver ting fra udredningen imødekommet? Kommunerne værdsætter kontaktpersonernes input fra udredningen, deres observationer og deres snakke med borger. Koordination af samarbejde og vidensudveksling er dog ofte højst kompliceret af, at målgruppen bevæger sig rundt i hele landet og kan være vanskelig at lave aftaler med. Fokus på den udadgående sagsbehandler – at handleplansmøder kan afholdes i regi af tilbuddet.

Ad 3) Ifølge informanten har tilbuddet fokus på at hjælpe borger til at overholde aftaler på jobcenteret på grund af fokus på forsørgelse. Enkelte bosteder har måske noget § 103 beskyttet beskæftigelse eller noget dusørjob. Meget af arbejdet med temaet handler om, hvordan man kan sikre forsørgelse – fx gennem stofbehandling som et skridt på vejen til at forsørge sig selv. Så kan stofbehandling indgå som aktiveringstilbud. Så kan det blive et skridt på vejen. Det, der foregår, er at sikre forsørgelse, mens spørgsmålet om at komme i beskæftigelse eller uddannelse ofte ligger efter, at boligen er på plads – så er de ude af boformen.

Fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse

Noget af det, man (tilsynskonsulenter, red.) må kigge efter i kvalitetsstandard, er at få øje på, hvilke krav vi (som system, red.) kan stille til § 110 med deres særlige målgruppe – hvad er det, vi skal vurdere på, og hvad er det gode arbejde set ud fra det perspektiv?

Det handler om at få temaet ind i samtalen på kontinuerlig vis. De begynder ikke med et fokus på uddannelse og beskæftigelse, men tilbuddene kan have fokus på, at de i samtalen med borgeren får sat ord på ønsker og drømme i forhold til på sigt at komme i uddannelse og beskæftigelse. For det andet skal udredningen have fokus på håb og drømme og det langsigtede perspektiv. Det bliver måske ikke 37, men 10 timers beskæftigelse om ugen.

Voksne med svære psykiske vanskeligheder (§ 107- og § 108-botilbud)

Litteratursøgningen viser, at der i høj grad mangler beskrivelser af, hvordan § 107- og § 108-botilbud kan understøtte borgernes deltagelse i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter, og hvordan dette arbejde kan se ud i praksis. Der forefindes eksempler på indsatser over for målgruppen i botilbudsregi, som har til formål at bidrage positivt til borgerens generelle livssituation. Denne type af indsatser og arbejdsmetoder kan på den lange bane bidrage positivt til borgerens recovery og dermed til paratheden for at indgå i beskæftigelses- og uddannelsesrettede aktiviteter.

Den viden, som formidles i afsnittet, er baseret på ekspertinterview med en chefkonsulent i Socialstyrelsens Center for Udsatte Voksne, en adjunkt i socialt arbejde samt en chefkonsulent fra Komponent med særligt kendskab til de kursusaktiviteter, som udbydes til medarbejdere inden for socialpsykiatrien. Der trækkes særligt på viden fra initiativet *Styrket Kvalitet i Socialpsykiatrien*¹⁰ samt centrale delinitiativer, såsom kursusaktiviteter, Indsatskatalog under udarbejdelse samt rådgivning til kommuner.

Målgruppen

Blandt informanterne er der enighed om, at der skal meget til for, at en borger tilbydes ophold på enten § 107- eller § 108-tilbud i dag. Det beskrives videre, at § 107 er i vækst, mens det ikke er tilfældet for § 108-botilbud. Målgruppen beskrives generelt som langt fra uddannelse og beskæftigelse. § 107 vurderes at have et klarere udviklingsigte – borgeren skal i egen bolig på sigt.

Botilbuddenes formål - Meningsfulde aktiviteter

Socialstyrelsens Center for Udsatte Voksne har (i regi af initiativet *Styrket Kvalitet i Socialpsykiatrien*) påbegyndt omkring 20 rådgivningsforløb i kommunerne. Erfaring på den korte bane er, at temaet om uddannelse og beskæftigelse ikke optager botilbuddene i særlig grad. Rådgivning efterspørges ikke om temaet, og i forhold til kursusaktiviteter (varetaget af Komponent) er billedet det samme: Informanten havde ingen kendskab til afholdte kurser inden for temaet uddannelse og beskæftigelse.

Informanterne vurderer, at temabeskrivelsen i kvalitetsmodellen (Socialstyrelsen, 2020a) er beskrevet for snævert i forhold til at forstå, hvordan § 107- og § 108-botilbud kan understøtte målgruppens uddannelse og beskæftigelse. Det vurderes ligeså relevant inden for temaet uddannelse og beskæftigelse at tale om såkaldt "meningsfulde aktiviteter". Meningsfulde aktiviteter kommer fra recovery-tilgangen, hvor man stiller spørgsmålet om, hvordan man får fokus på borgerens ressourcer, hvad borgeren kan lide, så borgeren får lyst til at leve livet – deraf meningsfulde aktiviteter:

Aktiviteter, der afspejler borgernes behov og interesser. Det kan være sociale arrangementer, kreative og fysiske aktiviteter, både inden for tilbuddets rammer og i lokalsamfundet, herunder eksempelvis via samarbejde med civilsamfundet. (Socialstyrelsen, 2017)

Formålet er, at man som borger bringes i en position, hvor man bliver parat til at gå videre i uddannelse og beskæftigelse – uanset hvilken type af uddannelse og beskæftigelse der

¹⁰ Se: <https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/handicap/styrket-kvalitet-i--socialpsykiatrien>

er tale om. Der skal meningsfulde aktiviteter til på botilbuddet, som gør, at borgeren har lyst til at stå op om morgenen – som har fokus på borgerens ressourcer og det, de har lyst til.

Hvis du bor på et socialpsykiatrisk botilbud, og der er så kedeligt, at du kun står op for at ryge smøger og drikke to kander kaffe – hvis der ikke er noget at lave, som du måske selv har været med til at bestemme, som du kan lide, det gør dig glad, som giver dig energi – så fremmer det ikke, at folk er aktive.
(Chefkonsulent)

Borgeren skal støttes i at tage små skridt på vejen hen imod noget, der ligner uddannelse og beskæftigelse. Men det er ikke på temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse, at tilbuddenes umiddelbare fokus ligger: Mange botilbud vil ikke betragte det som deres primære formål.

Botilbuddenes arbejde

Botilbuddet skal, ifølge informanterne, agere hjælp til at understøtte, at der ses på og arbejdes med den enkeltes potentialer og ressourcer. De kan være opmærksomme på at hjælpe med:

- At arbejde med håb og drømme
- At få en mere systematisk samtale
- At søge ledsageordning – så borgeren kan komme ”ud”
- At etablere småjobs på stedet, som matcher de første ønsker og interesser som formidles
- At understøtte borgerens relationer ud ad botilbuddet, at formidle kontakt til det frivillige foreningsliv eller lokale partnerskaber og samarbejde med civilsamfundet – civilsamfundsunderstøttende – fx via idrætsforeninger.

Voksne udsat for overgreb (§ 109-tilbud – krisecentre)

Der mangler i høj grad viden om, hvordan § 109-tilbud kan bidrage til at understøtte uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over for borgerne, samt hvordan dette arbejde kan se ud i praksis. Der findes en evaluering af § 109-tilbuds rolle i forhold til at gennemføre CTI-forløb med voldsudsatte kvinder, hvor deltagelse i uddannelse eller beskæftigelse, eller i uddannelses- eller beskæftigelsesrettede aktiviteter, indgår som en del af evalueringsgrundlaget, men hvor tilbuddets rolle ikke er beskrevet (Deloitte, 2019, se også Rambøll, 2015).

Den viden, som formidles i afsnittet er baseret på ekspertinterview med en specialkonsulent i Socialstyrelsen samt en faglig leder i Lev uden vold.

Målgruppen

Krisecentrene har, ifølge informanterne, fået plads til flere i de senere år. Der berettes om en høj andel af kvinder med etnisk baggrund og generelt om en meget heterogen gruppe. Mange kvinder har få ressourcer, et lavt uddannelsesniveau, en lav eller fraværende arbejdsmarkedstilknytning samt manglende arbejdserfaring. Kvinderne på krisecenter har været udsat for mange forskellige typer af vold. Nogle for langvarig vold. Flere

har PTSD-lignende lidelser eller andre former for traumer. Traumatisering kan være meget forskellig. De har ofte også en kompleksitet i deres liv i form af andre sociale problemer. De er ofte kendetegnet ved at have vanskeligt ved at opnå tillid til andre. Cirka 50 % har børn med sig.

Tilbuddenes formål

Optagelse kan ske anonymt ved egen henvendelse eller ved henvisning fra offentlige myndigheder. Lederen træffer afgørelse om optagelse og udskrivning. § 109-tilbud skal, senest 3 hverdage efter afgørelse om optagelse, give en orientering herom til kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp.

Krisecentrenes formål:

- I høj grad beskyttelse
- Omsorg og støtte – støtte til eventuelle børn
- Socialfaglig støtte – at få en samtale om vold
- Ikke behandling
- Tilbud om psykologsamtaler – afklaring af, om de skal tilbage til eller helt ud af forholdet
- Tale om skyld og skam – uden fordømmelse
- At få kvindens liv stabiliseret.

Krisecenterets fokus: at mange har brug for et langt forløb for at komme sig.

Nogle kvinder kommer akut. Her handler den første tid om krisehåndtering – det indebærer samtaler om, hvordan de beskytter sig selv. De har ikke andre muligheder for at klare sig. De kvinder, som ikke tager tilbage til deres partner, har brug for hjælp til at finde en ny bolig. I denne forbindelse skal deres hjemkommune tilbyde at stille en koordinerende rådgiver til rådighed, senest når forberedelsen til udflytning fra krisecenteret påbegyndes, og indtil kvinden og evt. børn er etableret i egen bolig.

Kommunen vælger, hvornår den koordinerende rådgiver kommer på banen. Der er eksempler på indledende koordinerende rådgivning. Her bliver rådgiver ansvarlig for, at der videndes med relevante andre aktører i kvindens liv. Der skal aftales roller i kvindens liv, hvem gør hvad/hjælper med hvad. De agerer også bisidder i forskellige situationer.

Der tales om en utilfredshed fra krisecentrene i forhold til, hvornår de koordinerende rådgivere kommer ind i billedet – typisk er vurderingen, at det er for sent, og at de ikke bruger tid nok med kvinderne.

CTI er afprøvet og vurderes at give rigtig god mening – skal dog kobles på, inden kvinden fraflytter krisecenteret.

Fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse

Udredning, opholdsplan og aktiviteter

- Fokus på, om proceduren for at hjælpe kvinderne med en afklaring af uddannelse og beskæftigelse er en fast generel procedure (en ensartet praksis), eller om de vurderer det helt individuelt for hver kvinde.
- Hvis vurderinger foregår individuelt, hvordan vurderes det så, hvornår kvinden har behov for at arbejde hen imod uddannelse og beskæftigelse?
- Afhænger mål og arbejde af kvindens opholdstid? Hvordan og hvornår i en kvindes opholdstid begynder de dette arbejde/koordinering for at hjælpe kvinden?
- Hvordan arbejdes der med det under opholdet? Anvendes forandringsstjernen eller forandringskompas, hvor de taler med kvinden i forhold til, hvad hun har brug for at arbejde med som mål?
- Arbejder de mere indirekte med temaet, fx ved at støtte kvinden i at få bedre trivsel, opnå sikkerhed for hende selv og evt. børn, arbejde med at støtte hende i at få bedre selvværd, styrke hendes selvtillid, støtte hende i at være en god forælder, støtte hende i erkendelse af at have været udsat for vold, og hvilke konsekvenser, det kan have. Ved at fokusere på kvindens trivsel, sikkerhed og selvværd kan det være et skridt på vejen i retning af øget selvstændighed i form af uddannelse og beskæftigelse.
- Er procedure og praksis for at arbejde med disse områder nedskrevet? Hvis praksis ikke er nedskrevet, hvordan sørger man så for en ensartet praksis for støtte?
- Hvordan oplæres krisecentermedarbejdere til at arbejde med temaet?

Koordination

- Arbejder krisecentermedarbejderne selv med disse mål sammen med kvinderne, eller sørger de for at koordinere enten til § 109, stk. 7 den koordinerende rådgiver eller til en anden sagsbehandler i kommunen? Hvis de samarbejder med kommunen om disse mål, hvordan foregår det så? Er det en fast praksis eller vurderes det individuelt for hver kvinde? Koordinerer de til andre samarbejdsparter, hvem og hvordan foregår det? Fx uddannelsesinstitutioner, vejledere etc. Hvordan koordinerer de og samarbejder med relevante parter om at hjælpe kvinden med uddannelse og beskæftigelse? Er der lavet faste aftaler, fx med kommunale sagsbehandlere om overdragelse af kvindens sag? Foregår det fra sag til sag?
- Koordinerer de først og fremmest til andre hjælpeinstanser, som fx psykiatri, psykologhjælp, læge m.m.? Er der en prioritering/rækkefølge i, hvordan de hjælper kvinden?
- Hjælper de kvinden ved at være bisiddere til møder med relevante samarbejdsparter? Deltager de fx i møder med jobcentre eller koordinerer med jobcentre, arbejdsgivere eller andre om kvindens sag i forhold til beskæftigelse?

Voksne med stofmisbrug (§ 101-tilbud)

Der mangler i høj grad viden om, hvordan § 101-behandlingstilbud kan bidrage til at understøtte uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter over for borgerne, samt af hvordan dette arbejde kan se ud i praksis. Vi har ikke fundet eksempler i litteraturen, hvor § 101-tilbuds rolle i uddannelses- og beskæftigelsesrettede aktiviteter er beskrevet.

Den viden, som formidles i afsnittet, er baseret på ekspertinterview med en specialkonsulent i Socialstyrelsen, herunder arbejdet med at udarbejde nationale retningslinjer for stofmisbrugsbehandlingen. Det er et lovkrav i § 101 (serviceloven), at der skal gennemføres en helhedsorienteret afdækning, når borgeren kommer i behandling – der skal derudover laves en behandlingsplan sammen med borgeren.

Der trækkes på viden fra de 1-årige udviklingsforløb i Socialstyrelsens regi, hvor rådgivere kommer ud til rusmiddelcentrene og kortlægger deres praksis med fokus på, i hvor høj grad de lever op til de nationale retningslinjer (Socialstyrelsen, 2020c). På baggrund af den kortlægning udvælger centeret et fokusområde, som de arbejder med i et 1-årigt forløb. For eksempel den helhedsorienterede behandlingsplan eller samarbejdet med andre aktører.

Målgruppen

Hovedparten er unge med en sag i jobcenteret – de er kontanthjælpsmodtagere – der har været stort fokus på de unge. Vi mangler fokus på dem over 25 år i forhold til metoder og systematisk tilgang. Det er voksengruppen, som der er behov for at tage meget fat i. Stor gruppe af virkelig udsatte voksne med kombinerede problemer – de er langt fra arbejdsmarkedet – men fokus på temaet mere highlightet helt generelt.

Behandlingstilbuddets formål

Rusmiddelbehandling skelner mellem ambulante, døgn- og dagbehandling.

- Ambulant kan være samtaler – individuelt eller gruppeforløb (fx efter MOVE-metoden¹¹). Ambulant vil måske være en time ugentligt – der kan man forestille sig, at nogle har en § 85-bostøtte, eller at man bor på et § 107-tilbud og går til rusmiddelbehandling. Nogle rusmiddelcentre tager også ud på botilbuddene.
- Dagbehandling kan være mere strukturerede aktiviteter i rusmiddelcenteret, typisk hvor man har tilknyttet en café. Dagbehandling kan også være gruppeforløb.
- Døgnbehandling er en lille gruppe og er typisk hos private aktører.

Indsatsen kommer an på borgerens mål.

Forløb og fælles udfordringer i arbejdet med retningslinjerne (på baggrund af erfaringer fra 26 forløb)

Socialstyrelsen har afsluttet forløb med 26 kommuner. 3 udfordringer, som går igen i forhold til at leve op til retningslinjerne, er:

1. At opstille mål sammen med borgeren
2. At arbejde helhedsorienteret (ikke at afdække, men at omsætte den helhedsorienterede afdækning i praksis)
3. At have en systematisk praksis.

¹¹ Se: <https://socialstyrelsen.dk/nyheder/2019/move-effektiv-behandling-af-unges-rusmiddelprobleme/hvad-er-move>

Ad 1) når borgeren kommer i rusmiddelbehandling, er der typisk tre overordnede mål, hvor det handler om:

1. at reducere misbrugsproblemet
2. at arbejde skadesreducerende – behandling reducerer skader
3. at arbejde hen imod et ophør af misbrug.

Herudover arbejder man med delmål, som handler om, hvad borger i sin hverdag oplever er vigtigt at gøre, for at det kan føde ind til det overordnede mål. Vi skal nedbryde de barrierer, som står i vejen for en succesfuld misbrugsbehandling. Et delmål kan være, at borgeren bliver en del af et fællesskab (fx uddannelses- eller jobfællesskab). Her har rusmiddelcenteret et ansvar for at række ud til jobcenteret eller uddannelsesinstitutioner – eller bringe det ind i samtalen med borger.

Delmål skal være konkrete, hverdagsnære, borgerens egne mål, som føder ind til de tre overordnede mål. Det handler om hele det recovery-orienterede arbejde – hele det socialfaglige arbejde, der handler om, hvordan man taler om og undersøger borgerens håb, ønsker og drømme. Målene skal springe ud af den recovery-orienterede samtale med borgeren – så hvad er vigtigt for dig for at lykkes med at få et ophør af misbrug – det kan være svært at få det samarbejde med borgere, som er udfordret på mange fronter. Nogle borgere vil have mål fra dag til dag. Mål skal være SMART-sikret¹². Det synes rusmiddelcentrene er svært.

Det kan være fællesskaberne, som er med til at reducere misbruget.

Tænker man uddannelse og beskæftigelse som en aktiv del af det at blive stoffri? Betydningen af at have noget at stå op til om morgenen. Det, som er svært, kan være at komme ud over kanten og få de formelle samarbejder op at stå med jobcenteret. Jeg er ikke i tvivl om, at behandlerne gør det i samtalen med borgeren. Når man arbejder recovery-orienteret, er man undersøgende på det, der betyder noget for borgeren.

ad 2) at arbejde helhedsorienteret handler om at huske at få inddraget fx civilsamfundet, at få det gjort, det handler ikke kun om rusmiddelcenteret, man har måske nogle samarbejdsaftaler med jobcenteret eller kriminalforsorgen, men de aftaler fungerer ikke altid i praksis.

Nogle steder indgår de mere formaliserede samarbejdsaftaler, med børn og unge, med psykiatri, med jobcenter, med regional psykiatri – et skridt på vejen til at sikre, at man arbejder helhedsorienteret – at få lavet formaliserede samarbejdsaftaler, og hvor rusmiddelcentrene har været den aktive part i at etablere samarbejdet. Rusmiddelcentrene er dog meget forskelligt organiseret. Det vurderes at være afgørende, hvor de hører hjemme i kommunen for, hvordan samarbejdet kommer til at fungere – det lettes, hvis man har samme øverste chef.

Det helhedsorienterede arbejde handler meget om at orientere sig ud af huset – og de barrierer, som borgeren opfatter står i vejen for en succesfuld rusmiddelbehandling. Det er svært, fordi det kræver noget af rusmiddelcentrene at skulle samarbejde med

¹² Se: <https://emu.dk/grundskole/ledelse/strategisk-ledelse/smart-modellen-tydelige-maal-alle>

andre, og det kræver noget af de andre. Det kræver, at de vil – alle skal kunne se meningen på tværs af forskellige kulturer og lovgivning.

Ad 3) Systematik i arbejdet er en udfordring. Både at arbejde systematisk med metoder, men også at få sikret, at resultaterne fra den helhedsorienterede afdækning afspejles i behandlingsplanen og bliver det, man arbejder med i det konkrete arbejde. Hvis man har afdækket, at det er vigtigt, at det her menneske kommer i uddannelse eller beskæftigelse, så er det vigtigt at holde fast.

Fokus på temaet om uddannelse og beskæftigelse

Udredning, samtale og behandlingsplan

Temaet om uddannelse og beskæftigelse må komme ind i samtalen med borgeren – i samtalen om mål og drømme og i afdækning (se fx VoksenMap). Behandlingsplanen bør indeholde beskrivelser af andre aktørers roller og behovet for koordinering

- Hvordan laver de en helhedsorienteret afdækning, hvilke redskaber bruger de?
- Hvordan arbejder de helhedsorienteret – har de samarbejdsaftaler – formaliserede samarbejdsaftaler.

Koordination

Vi er ude efter, hvordan man kan understøtte temaet i borgerens forløb – og det gør man ved at være opmærksom på andre relevante aktører, det kan godt være, at det er det, som bliver det understøttende element i misbrugsbehandling

Hvilken betydning har organiseringen for muligheden eller begrænsningen i at få samarbejdet til at fungere?

- Har de et konkret samarbejde – altså mødes de, holder de netværksmøder?
- Hvem har den koordinerende rolle, hvem koordinerer?

Udskrivning

- Overgangen – efter endt behandling, når de afslutter sager, hvordan arbejder de med den kritiske overgang?
- Hvordan sikrer de, at der er nogle til at tage over, hvis der skal være det?

Tværgående opsamling på ekspertinterview

I samtalen med videnspersoner/eksperter vedrørende de udvalgte målgrupper og sociale tilbud kommer vi tættere på det arbejde, som udfolder sig i praksis på tilbuddene. Vi får også et indtryk af, hvor meget – eller lidt – temaet om uddannelse og beskæftigelse fylder, og vi får eksperternes vurdering af, hvordan og hvornår der arbejdes med temaet eller med fordel kunne arbejdes med temaet i højere grad.

Det er tydeligt i alle målgrupper, at arbejdet med temaet ofte – og ofte i begyndelsen af borgernes ophold – træder i baggrunden, indtil borgeren har "ro på", oplever tryghed og sikkerhed. Herefter beskriver eksperterne eksempler på, hvordan temaet kan dukke op undervejs i tilbuddenes arbejde:

- i identifikation af de barrierer, som står i vejen for, at borgeren kan komme ud af sit misbrug/sin hjemløshed/sit voldelige parforhold
- i arbejdet med at tale om borgerens mål, drømme og ønsker
- i arbejdet med at definere kort- og langsigtede mål
- i de aktiviteter, som aftales at sætte i gang
- i behovet for at samarbejde med andre forvaltninger for at nå borgerens mål og delmål
- i botilbuddets fokus på borgerens forsørgelsesgrundlag.

Sjældent dukker temaet op som ordinær uddannelse og beskæftigelse, men det at nå derhen, at tage de første skridt i den retning, kan understøttes i forskellige dele af tilbuddenes arbejde.

Der er på tværs af målgrupper og sociale tilbud en fælleshed i de elementer, som et ophold/behandlingsforløb består af. Der beskrives således altid en indledningsvis **udredning/afklaring**, som efterfølgende skal omsættes i en **opholdsplan/behandlingsplan**. Denne opholdsplan hænger sammen med de **aktiviteter**, som igangsættes inden for og uden for tilbuddet. Her understreges behovet for at iværksætte **meningsfulde aktiviteter**. Her understreges ligeledes behovet – på tværs af målgrupper og sociale tilbud – for **koordinering med andre kommunale tilbud** og særligt med myndighedssagsbehandler i social- og beskæftigelsesforvaltningen. Endelig peger ekspertinterview på den kritiske overgang i afslutningen af et ophold, hvor der skal findes en anden boligløsning som erstatning for tilbuddet. Der tales generelt om **udslusning og udskrivning**.

I forhold til at udvælge cases peger de tværgående elementer således på relevansen af at identificere eksempler på sociale tilbud, som arbejder med temaet vedrørende uddannelse og beskæftigelse i forhold til:

1. Udredning og afklaring
2. Opholdsplan
3. Meningsfulde aktiviteter
4. Koordination til andre kommunale tilbud og forvaltninger
5. Udskrivning/udslusning.

I samtaler med videnspersoner henvises videre til en række konkrete kommuner og tilbud.

VIVÉ

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD